№ 279 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1910
ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 279

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւն բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1911** ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը՝ 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել ճաու ճին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կոպ. նամականիշ։

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով առաջանում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեանը հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանոնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրօք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադր. բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

«ՄԵՂՈՒ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ հրաւիրում է Ընկերութեան բոլոր անդամ-անդամուհիներին հինգշաբթի, դեկտեմբերի 16-ին, առաւօտ. ժամը 12-ին Ընկերութեան բնակարանը (Гановская ул. № 7.) ներկայ լինելու

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԻ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻՆ.

Վարչութիւն

1389. 1—1

„ՏԱՐԱԶԻ" յատուկ №-Ալմանախ, նուիրված անվեհեր Վեհափառ Կաթողիկոս Տ. Տ. Մատթէոս Բ.-ի յիշատակին, հանգուցեալ Կաթողիկոսի, ս. Էջմիածնայ Մայր Աթոռի և Հայկազեան նուիրական սրբազան վայրերի, լոյս կը տեսնի փառահեղ հրատարակված ուրբաթ, դեկտեմբերի 17-ին։ Այս ալմանախ—№-ը «ՏԱՐԱԶԻ», Թայտն և ամեն տան անհրաժեշտ զարդ, մինչև ամսիս վերջը արժէ 50 կ., իսկ Նոր տարուց՝ 1 ր. հատը։
24 ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ
Դիմել՝ Тифлисъ, «Бюро Печати», Елизаветинская 39.
(Հ. ու.) 1387. 6—1

Adresse Télégraphique SANITAS
Адресъ телеграммъ САНИТАСЪ Тифлисъ

ՆՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԴԵՂԱՏԱՆ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ
ԱՌԵՒՏՐԻ
ԹԻՖԼԻՍ, ԲԱԳՈՒ, ԲԱԹՈՒՄ.

Ընկեր. պահեստում (Եւանգուլովսկայա փ. սեփ. տուն) ԲԱՑՎԱԾ Է ամեն օր, նոյնպէս և կիրակի, դեկտ. 19-ին, առ. ժամը 10-ից մինչև 2-ը և 5-ից մինչև 8-ը երեկոյեան
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ԶԱՐԴԱՐԱՆՔՆԵՐԻ
ՄԵԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ
ամենաէժան գներով այդ ապրանքի վաճառումը ընդհատելու պատճառով։
1392. 1—1

Отдаю въ АРЕНДУ
УЧАСТОКЪ ЗЕМЛИ

находящейся въ чертѣ гор. Тифлиса, размѣромъ въ 5 десятинъ, съ оросительной водой, старымъ садомъ и постройками. Участокъ расположенъ на наклонной къ ногу плоскости, годенъ для разведенія плодоваго сада, огородныхъ овощей, теплицъ, пчельника, птичьяго двора и пр. Объ условіяхъ узнать по Елизаветинской ул. д. № 94, квартира агронома Тимофеева.

(о. մ.) տп. 1307. 3—3

ԿՈՐՈՒՍՏԻ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

Այն բարձր յատկութիւնները, որոնցով օժտված էր հանգուցեալ Մատթէոս Իզմիրլեանը, դարձնում են նրա կորուստը չափազանց մեծ և զգալի։

Վերին աստիճանի պարտաճանաչ դէպի իր վեհ կոչումի հրամայողական թելադրանքները, նա հանդէս եկաւ իբրև տիպար մի հասարակական գործողի, որի ամբողջ մտածողութիւնը հասարակական բարօրութիւնն է։

Նա լայն հայեացքով և ընդարձակ ծրագիրներով համակված, միևնոյն ժամանակ ժրաջան և բարեխիղճ մի աշխատաւոր էր, ուսումնասիրող, քննող, կշռադատող և գործերին ընթացք տուող։

Լինելով պարտաճանաչ դէպի սեփական անձը և կոչումը, նա պահանջում էր նոյնը ուրիշներից յանուն այն բաղադրեալ և պատասխանատու գործի, որ դրված էր պաշտօնեաների առաջ իբրև հանրային շահերի իրականացման պարտաւորութիւն։

Անձնական անշահասիրութիւնը նրա մէջ հասել էր ծայրայեղ արտայայտութեան։ Եւ նա գիտէր միայն մի շահ,—ազգի և հանրութեան շահ։ Նրա օրով Էջմիածնի տարեգրութիւնից չքացան անձնական, դրամական հաշիւներ և մաքրվեց մթնոլորտը կաթողիկոսական գահի շուրջը այդ կողմից։

Ընդունելով կաթողիկոսական գահի հետ կապված ազգային ժողովրդական խնդիրները արտայայտութիւն ժողովրդի շահերի՝ նա հաւատում էր, որ ժողովրդի միջից միշտ հանդէս կը գան բաւական թւով գիտակից ներկայացուցիչներ, որոնք իրանց խորհրդատու խօսքով և գործնական ձեռնհասութեամբ կարող կը լինեն աջակից լինել լուծելու հանրային խնդիրները և հանգոյցները։ Եւ եթէ խորհրդակցութիւնները իրանց առաջին քայլերում անկարող կը գտնուէին հեղինակաւոր կերպով լուսաբանելու և մշակելու խնդիրները, նրանք այդ կը լրացնեն պակասը յաջորդ քայլերում։

Եւ նա փորձեր արեց լուրջ խնդիրների քննութեան համար դիմել նախնական խորհրդակցութիւնների, որքան այդ հնարաւոր էր այն կարճ միջոցում, որ նա գործեց Էջմիածնում։

Իսկ մասնագիտական բնաւորութիւն կրող խնդիրներում, ինչպէս էին ճարտարապետական, ջրաբաշխական, նա առանձին արժէք և կշիռ էր տալիս մասնագիտական յանձնաժողովների կարծիքներին և եզրակացութիւններին։

Լինելով հմուտ հայ եկեղեցու պատմութեան՝ նա նրան ըմբռնում էր այն ծաւալով, որ ժառանգութիւն էր թողել մեր օրերի համար։ Նա չէր ընդունում նեղ կղերականութիւն և ցանկանում էր, որ հայ ժողովրդական եկեղեցին հանդէս գայ իբրև այդ ժողովրդի արտայայտութիւն, չը բռնադատված ոչ ոքի կողմից, բայց միևնոյն ժամանակ մի անհրաժեշտ և անկապտելի պայմանով, որ նա ենթարկված լինի օրինականութեան, կարգ ու սահմանի, կանօնաւորված յարաբերութիւնների և գիտակից իրաւասութեան պահանջներին։

Էջմիածնի գահի վրա Իզմիրլեանի երևալը նոյնիսկ այն կարճ միջոցում, որ նրան վիճակվեց, մի լուսաւոր էջ է Էջմիածնի պատմութեան մէջ։

Եւ անկասկած, նրա ուրուագծած գործունէութեան հիմնաքարերը կը դառնան պարտաւորական ապագայ կաթողիկոսների համար առաջիկայում։

Ա. Քալանթար

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Թիւրքիայի հայ ժողովրդի եւ եկեղեցականութեան ներկայացուցիչները.

Կ. Պօլսից երէկ ստացված մի մասնաւոր հեռագիր յանուն Հ. Առաքելեանի, յայտնում է, որ թիւրքահայոց ազգային կենտրօնական վարչութիւնը անհրաժեշտ գտնելով Թիւրքիայի հայ ժողովրդի և եկեղեցականութեան մասնակցութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մատթէոս II-ի յուղարկաւորութեան, ընտրել է իբրև ներկայացուցիչներ Թիւրքիայի հայ ժողովրդի պ. պ. Հ. Առաքելեանին և Ժամհարեանին (Մոսկվայից), իսկ իբրև եկեղեցականութեան ներկայացուցիչ և նախագահ պատգամաւորութեան՝ արքեպիսկոպոս Մովսէսեանին։

Այդ մասնաւոր տեղեկութիւնից յետոյ ստացվեց երէկ և հետևեալ պաշտօնական ֆրանսերէն հեռագիրը սրբազան պատրիարք Դուրեանից.

Կ. Պօլիս, 26 դեկտեմբերի (ն. տ.)

Հ. Առաքելեանին, «Մշակի» խմբագրութիւն, Թիֆլիս.

Հաճեցէք լինել ներկայացուցիչ Թիւրքիայի հայերի ողբացեալ Կաթողիկոսի յուղարկաւորութեան Էջմիածնում արքեպիսկոպոս Մովսէսեանի և Ժամհարեանի հետ միասին և ընդունեցէք կանխաւ մեր շնորհակալութիւնները։

Պատրիարք Դուրեան

Համաձայն այս հեռագրի Հ. Առաքելեան մեկնելու է Էջմիածին՝ ներկայացնելու Թիւրքիայի հայերին, միանալով ճանապարհին պ. Ժամհարեանի հետ։

Հ. Առաքելեանը միևնոյն ժամանակ լինելու է Յովնանեան դպրոցի ներկայացուցիչ՝ բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանի հետ։ Նա լինելու է և «Մշակ» լրագրի ու «Արօր» ամսագրի ներկայացուցիչը։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Էջմիածին, տեղապահ արքեպիսկոպոս Սուրէնեանին.

Խնդրեմ ընդունէք իմ ամենախորին ցաւակցութիւնն այն մեծ կորստի առիթով, որ կրեց հայ-լուսաւորչական եկեղեցին, յանձին Ծայրագոյն Պատրիարք Կաթողիկոս Մատթէոս Երկրորդի, դէպի որը սրտագին և ամենախորունկ յարգանք էին տածում նաև հայ-կաթոլիկները։

Առաքելական կառավարիչ Ռուսաստանի հայ կաթոլիկների՝ Սարգիս վարդապետ Տէր-Աբրահամեան։

—

Թիֆլիսի պարսից գեներալ-հիւպատոսը ուղարկեց հետևեալ հեռագիրը Էջմիածին.

Էջմիածին, տեղապահ Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին.

Խնդրում եմ ընդունել իմ խորին ցաւակցութիւնը ձեզ և համայն հայ ժողովրդին պատճառված վշտին՝ Նորին Սրբութիւն Մատթէոս Կաթողիկոսի մահվամբ։

Սերդար Հիւմաիւն

Թիֆլիսի մեշչանների աւագ Բ. Առաքելեան ուղարկել է կաթողիկոսական տեղապահին հետևեալ հեռագիրը.

«Թիֆլիսի բազմահազարաւոր Մեշչանների հասարակութեան և անձնապէս իմ կողմից արտայայտում եմ խորին վշտի և անկեղծ ցաւակցութեան զգացումներ Հայոց Եկեղեցու արժանաւոր պետ Մատթէոս II-ի վաղաժամ մահվան առիթով»։

—

Նոյն աւագ Բ. Առաքելեան առանձին ծանուցագրերով յայտնեց կաթողիկոսի մահը հասարակութեան լիազօրներին և հրաւիրեց նրանց ժողովի երեքշաբթի, երեկոյեան ժամը $7^1/_2$-ին, քննելու համար թէ մեշչանների հասարակութիւնը ինչ ձևով յաւերժացնէ հանգուցեալ Հայրապետի յիշատակը։

—

Ամսիս 13-ին, երկուշաբթի օր Թամամշեան դպրոցում կատարվեց հանդիսաւոր հոգեհանգիստ նորոգ հանգուցեալ Մատթէոս Բ. Կաթողիկոսի յիշատակին, ներկայութեամբ ուսուցչական մարմնի և աշակերտուհիների։ Դասատու Տէր-Սահակեանը մի հակիրճ ազդու քարոզով դրուատեց հանգուցեալ Վեհափառի գործունէութիւնը և բացատրեց այն մեծ կորուստը, որ ունեցել է հայ եկեղեցին և հայ ազգը այժմ։ Ապա աշակերտուհիները երեք օրով արձակվեցին։

—

Գայիանեան դպրոցի հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ երէկ, ամսի 14-ին, Մուղնու եկեղեցում կատարվեց հանդիսաւոր հոգեհանգիստ՝ նորոգ հանգուցեալ Կաթողիկոս Մատթէոս Բ.-ի յիշատակին, ներկայութեամբ հոգաբարձական, ուսուցչական մարմինների և դպրոցի բոլոր աշակերտուհիների։

—

Ախալցխա, 11 դեկտ. երեկ. 8 ժ. 30 րոպ.

Վեհափառ Կաթողիկոսի մահվան տխուր բօթ այստեղ հասաւ այն ժամանակ, երբ հասարակութիւնը հաւաքվել էր հասարակական ակմբի դահլիճում, տեղիս Հայ Կանանց Բարեգործական Ընկերութեան օգտին տրվող ներկայացումը տեսնելու։ Երկրորդ զանգ տրուած էր և հանդիսականները բռնել էին իրանց տեղերը, երբ վարագոյրը բացվեց և յայտնվեց լուրը։ Ներկայացումը յետաձգվեց։

Ախալքէր

—

Բաթում, 12 դեկտեմբերի.

Շաբաթ երեկոյան ուշ, ժամը մօտ 7-ին, տեղական հայոց եկեղեցու զանգերը սկսեցին ղօղանջել տխուր եղանակով։ Ծանր տպաւորութեան տակ ամենքը շտապում էին իմանալ թէ ինչ է պատահել. շատերն անմիջապէս հասկացել էին եկեղեցու կրած հարուածը, վախճանված էր Վեհ. Կաթողիկոսը։ Երեկոյեան ժամը 10-ի մօտերը, սև շրջանակով Թռուցիկները, հայոց գործակալ քահանայի ստորագրութեամբ յայտարարում էին Հայրապետի մահը և այս առիթով կիրակի, ամսիս 12-ին, ս. պատարագից յետոյ, առաջին հոգեհանգիստ նշանակվելը։ Եկեղեցին լցված էր անհագին բազմութեամբ։

Եկած էին մեզ հետ ցաւակցելու և մեծ թւով կաթոլիկ մեր եղբայրներից։ Եկած էին մեր համազգային վշտին իրանց ցաւակցութիւն յայտնելու և Բաթումի զինուորական նահանգապետը, իր օգնականը, գիւղանի կառավարիչը, ոստիկանապետը, քաղաքագլխի պաշտօնակատարը, վարչութեան անդամը և ուրիշ պաշտօնական անձեր։ Պատարագին առաջին անգամ դպրութիւն էր անում Նոր պատրաստվող քառաձայն խումբը, ուսուցիչ Ադամեանի ղեկավարութեամբ։ Հոգեհանգստից առաջ համառօտ դամբանական խօսեց պատարագիչ հ. Մելեան։ Ամենքի վրա խորը ազդեցութիւն է թողել Հայրապետի անակնկալ մահը։ Վաղը ծխական դպրոցն արձակված կը լինի ի նշան սգի։ Ամեն երեկոյ ժամը 4-ին, նշանակված է հոգեհանգիստ մինչև Թաղման օրը։ Պատրաստվում են ցաւակցական հեռագիրներ Էջմիածին, տեղակալ սրբազանի անունով, ծխական դպրոցի ու հայ հասարակութեան կողմից։

**

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 12 դեկտեմբերի.

Անցեալ երեկ. ժամի 8-ին, բոլորովին անսպասելի կերպով ստացվեց մի հեռագիր, որը գուժեց Վեհափառ Կաթողիկոսի յանկարծահաս մահը։ Այդ ծանր լուրը ուղղակի շշմեցրեց տեղիս ամբողջ հասարակութեանը։

Առաւօտ գիւղական զանգակների տխուր ղօղանջիւնը հրաւիրեց ժողովրդին եկեղեցի, միասին ողբալու Հայոց Եկեղեցու բազմաչարչար պետի վաղաժամ կորուստը։

Եկեղեցում ասեղ գցելու տեղ չը կար։ Ներկայ էին նաև ծխ. դպրոցի ուսուցչական ամբողջ կազմը և աշակերտ-աշակերտուհիները։ Կատարվեց հանդիսաւոր պատարագ։ Երգում էր դպրոցի երկսեռ խումբը Լ. Վանցեանի ղեկավարութեամբ։

Հոգեհանգստի ժամանակ Խ. քահ. Խանզադեանը արտասուալից աչքերով դրվատեց հանգուցեալ Կաթողիկոսի փառաւոր անցեալը և կաթողիկոսական կարճատև, բայց բեղմնաւոր գործունէութիւնը։

Հոգեհանգստից յետոյ հասարակութիւնը իր կողմից ընտրեց Դ. Արսէնեանին, մասնակցելու Մեծ Վեհի հանդիսաւոր թաղմանը։

Մ. Ղ.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱՅԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Երկուշաբթի, դեկտ. 13-ին, երեկոյեան ժամը $8^1/_2$-ին կայացաւ քաղաքային դումայի նիստը։

Բանալով նիստը, քաղաքագլուխ Ալեքսանդր Խատիսեան արտասանեց հետևեալ ճառը.

«Պարոններ ձայնաւորներ!

«Ես պէտք է բանամ դումայի այսօրվայ նիստը հաղորդելով վշտալի լուրը հայ-լուսաւորչական եկեղեցու Հովւապետ՝ ամենքից յարգված Կաթողիկոս Մատթէոս II-ի մահվան մասին։ Ընտրվելով երկու տարի առաջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Մատթէոս II ունէր արդէն բոլորովին ամրապնդված համբաւ «Երկաթէ Պատրիարքի», որ ձեռք բերեց Կ. Պօլսի պատրիարքութեան պաշտօնի մէջ, Թիւրքիայում թագաւորող նախա-սահմանադրական ռէժիմի ժամանակ, երբ նա ստիպված էր կռւել եկեղեցու իրաւունքների համար դպրոցական կրթութեան և ժողովրդական իրաւունքների պաշտպանութեան գործում այն դաժան էպօխայում որ հասցրեց նրան աքսորի։

Ընտրվելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, հանգուցեալ Հովւապետը աշխատում էր ամեն կերպով մտցնել խիստ կարգ եկեղեցական պաշտօնեաների կատարելիք պարտականութիւնների գործի մէջ, հոգաբարձական, դպրոցական խորհուրդների գործերի մէջ և յորդորում էր հօտին գիտակցել իր իրաւունքները և պարտականութիւնները օրէնքի խիստ շրջանակում։ Վաղաժամ մահը թոյլ չը տուեց հանգուցեալ Կաթողիկոսին ցանկալի վախճանին հասցնել իր դիտաւորութիւնները, բայց նրա արած բոլոր կարգադրութիւնները ներշնչեցին հայկական հօտի և կաթողիկոսի գործունէութեան հետևող անձանց մէջ՝ թէ այն շաւիղը, որով ընթանում էր հանգուցեալը, կանօնաւոր էր և անշեղ։ Ես բոլորովին հաւատացած եմ, որ ամբողջ դուման, իբրև Թիֆլիսի բազմացեղ ազգաբնակութեան տրամադրութիւնը և միտքն արտայայտող օրգան,—կարտայայտէ խորին ցաւակցութեան զգացումներ այն վաղաժամ և ցաւալի կորստի մասին, որ կրեց ս. Գրիգոր Լուսաւորչի հնաւուրց վանքը։ Առաջարկում եմ յարգել հանգուցեալի յիշատակը ոտքի կանգնելով»։

Ապա քաղաքագլուխը յայտնեց, որ վարչութիւնը, լսելով Կաթողիկոսի մահվան գոյժը, կայացրել է որոշումներ, որ այժմ ներկայացվում է դումայի բարեհայեցողութեան։ (այդ որոշումները տպված են «Մշակի» նախորդ օրվայ համարում), և առաջարկեց յարգել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մատթէոս II-ի յիշատակը՝ ոտքի կանգնելով։

Դուման ոտքի կանգնած յարգեց հանգուցեալ Հայրապետի յիշատակը և

հատուածութիւն տալով փոխութեան առաջադրութիւններին, ընտրեց երկու ձայնաւորներ՝ Վասակեան (փոքր) և Նուպարեանց (ռուս) քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեան հետ միասին գնալ Էջմիածին, Թիֆլիս քաղաքի պատգամաւորութեան անունից արժանի պսակ դնել Հայոց Եկեղեցու Պետի դագաղի վրա և ներկայ լինել յուղարկաւորութեան:

Միևնոյն ժամանակ դուման որոշեց խնդրել այն ձայնաւորներին, որոնք կը գնան Էջմիածին, նոյնպէս միածին քաղաքի պատգամաւորութիւնների:

Ապա դուման փակեց իր նիստը և նշան սուգի:

ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՆԱԽՈՐԴԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Վրաց «Սախալխո Փուրցելի» թերթը, տեղեկան միւս թերթերի նման, իր № 182-ում, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մատթէոս Բ.-ի մահւան առիթով, դետեղել է մի յօդուած, որից թարգմանաբար առաջ ենք բերում հետևեալ կտորը.

«Հանգուցեալը կրթւած ու ազգային գիտակցութեամբ պսակաւոր պաշտօնեայ մի անձն էր: 1894 թւից ընտրւելով Կ. Պոլսի պատրիարք, իր աչքով տեսաւ Թիւրքաստանի կոտորածը: Կ. Պոլսից շուտով աքսորեց նրան սուլթան Աբդուլ Համիդը, որից յետոյ ապրում էր Երուսաղէմում, ուր մնաց մինչև 1908 թ., այսինքն՝ մինչև սահմանադրութեան հռչակումը, երբ Կ. Պոլիս վերադառնալով, մեծ շքով ընդունվեց և կրկին պատրիարք ընտրվեց...

Թերթը, այնուհետև խօսելով Նրա արժանիքների մասին, այսպէս է բնորոշում հանգուցեալ Հայրապետին.

«Հայ ժողովուրդը, հանգուցեալ Կաթողիկոսից սպասում էր բարի շատ ինչ, գլխաւորապէս ուսման և լուսաւորութեան գործի կանոնաւորումը հայ դպրոցներում, բայց մահը ազգից վաղաժամ խլեց այս զարգացած և ժողովրդասէր մարդուն»:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Օդեսսա, 13 դեկտեմբերի

Համալսարանի խորհուրդը որոշեց ընդհատել դասախօսութիւնները այս ուսումնական տարում՝ թոյլ տալով լոկ քննութիւնները:

Կանանց դասընթացքների 186 ունկնդրուհիները, որոնք մասնակցեցին դեկտ. 8-ի ժողովին, դասընթացքների խորհրդի որոշմամբ զրկվում են քննութիւն տալուց և մնում են երկրորդ տարին: (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 13 դեկտեմբերի

Ներքին գործերի մինիստրութեան թոյլատրված ժողովրդական կրթութեան համապետական համագումարը կը կայանայ Մոսկվայում 1911 թւի մայիսի վերջերին կամ յունիսի սկզբներին 15 օր՝ 650 ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ: Համագումարի ծրագրի մէջ մտնում են տարրական ժողովրդական ու պրօֆէսիօնալ դպրոցի, դպրոցից դուրս կրթութիւն տարածելու, զէմստվօների և կառավարական մարմինների փոխադարձ յարաբերութիւնների հարցերը: (Հ. Գ.)

—

Մոսկվա, 13 դեկտեմբերի

Քաղաքապետը 500 րուբլի տուգանք է ենթարկեց «Русскія Вѣдомости» լրագրի խմբագրին դեկտեմբերի 1-ի առաջնորդող յօդուածի համար: (Հ. Գ.)

—

Խարբին, 13 դեկտեմբերի

Մի օրում հիւանդանոցում, մասնաւոր բնակարաններում և փողոցներում ժանտախտից մեռան 24, հիւանդանոցում պառկած են 27 հոգի: Չեզոքացված տեղերում ժանտախտը սաստկանում է: (Հ. Գ.)

—

Արմաւիր, 13 դեկտեմբերի

Բացվեց օժանդակիչ մարդատար երթևեկութիւն Արմաւիր - Մայկոպ՝ Տուապսէի երկաթուղագծի վրա: (Հ. Գ.)

—

Նովոչերկասկ, 13 դեկտեմբերի

Խուզարկութիւններից յետոյ կալանաւորվեցին դօնեան պօլիտեխնիկումի 8 ուսանողներ: (Հ. Գ.)

—

Լօնդօն, 13 դեկտեմբերի

Րէյտէրի գործակալութեանը հեռագրում են Բուշիրից. «Դոբէում՝ Պարսից ծոցում՝ զէնք վաճառելու պատճառով անկարգութիւններ ծագեցին: Անգլիական «Ֆիւցինտ» ականանաւը ափ իջեցրեց մի վաշտ նաւաստիների, որոնք հանդիպեցին դիմադրութեան: Չորս նաւաստի սպանվեցին, ինն հոգի վիրաւորվեցին, մէկն էլ պակասում է: Արաբները կորցրին 40 մարդ»: (Հ. Գ.)

—

Բէլգրադ, 13 դեկտեմբերի

«Պօլիտիկա» լրագրում տպված Վասիչի յիշողութիւնների մէջ նկարագրվում է Վասիչի առաջին տեսակցութիւնը կոմս Ֆօրգաչի հետ Սվէնտոխովսկիի ներկայութեամբ: Ֆօրգաչը Վասիչին տուեց կարդալու Սվէնտոխովսկիի կազմած Սլաւօնական Իւգի կեղծ արձանագրութիւնները և 20 հեռագիրներ, որոնց թւում և Պետերբուրգից ուղարկված հեռագիրները, որոնցով կոմս Բօբրինսկին և Միլիւկօվը յիշատակում են, որ իրանք զէնք ու զգեստ են յանձնել Պետերբուրգի սերբիական միսսիային սերբ կօմիտաջիների համար: Վասիչը ժխտեց հեռագիրների իսկական լինելը: Այն ժամանակ Ֆօրգաչն ասաց՝ «Դուք ուղղակի չեք կամենում խօսել», և տուեց Վասիչին 100 ֆրանկ: (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 13 դեկտեմբերի

Ազգային ժողովը ընդունեց բիւջէն փոփոխութիւններով: (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 13 դեկտեմբերի

«Զօնտագ-Մօնտաէ-Ցայտունգը» գրում է. «Մասարիկի քաղաքական նպատակներից մինն էլ ներկայանում է կոմս Էրենտալի անկումը: Մասարիկը գործում է համաձայն սլաւօնական կուսակցութիւնների ցանկութեան, որոնք վաղուց վճռել են հեռացնել Էրենտալին, իբրև Բիւլօվի զինակցի, որը, նրանց կարծիքով, թշնամի է սլաւօններին»: Լրագիրը ցաւում է, որ բարձր կրթութեան տէր և ընդհանրապէս այնպիսի համակրելի աւստրիական քաղաքագէտը, ինչպիսին է Մասարիկը, սահման չէ դնում ներքին քաղաքական կռւի և միջազգային արշաւանքի միջև: Լրագիրը կոչ է անում Մասարիկի հայրենասիրութեան, հրաւիրելով նրան գիտակցել վերոյիշեալ սահմանը»: (Հ. Գ.)

—

Մ օ ս կ վ ա.—Ժողովրդական կրթութեան համաքէմստվային համագումարը թոյլատրվեց:

—

Խ ա ր կ օ վ.—Օդեսսայի դէպքերի առիթով տեղի ունեցան խուզարկութիւններ ուսանողների մէջ. ձերբակալված են 4 հոգի:

—

Վ ի լ ն ա.—Պաշտօնանկ եղաւ և դատարանին յանձնվեց մի շարք յանցաւոր գործերի համար խուզարկու բաժնի պետ Զայկօվսկին:

—

Տ օ մ ս կ.—Տեխնօլօգիական ինստիտուտը որոշվեց փակել մինչև յունվարի 10-ը:

—

Տ ա մ բ օ վ.—Ստորագրութիւն առնվեց հիւրանոցների, ճաշարանների, կլուբների և կինեմատօգրաֆների տէրերից, որ չեն ստանայ առաջադիմական լրագիրներ:

—

Բ ր ի ւ ս է լ.—Դրտաքսվեցին 43 ռուսական լեհեր:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Ուրմիա, 13 դեկտեմբերի

Նահանգապետի կարգադրութեամբ ձերբակալվեց և ծեծվեց մի սիրիացի բժիշկ, որ մերժեց ներկայանալ պարսկական դատարանին թիւրքահպատակութիւն ընդունած լինելու պատրուակով:

Սոուջ-Բուլաղից հաղորդում են, որ նոր նահանգապետ Բասիր-ուս-Սալթանէն արգելեց զէնք կրել և ժողովում է հարկերի պարտիկները: Ցայտնի ցեղերի պարագլուխները այցելութեամբ եկան նահանգապետի մօտ:

Թիւրքաց զօրախումբը Սոուջուղում ուժեղացաւ 100 ասկէրներով:

Սերդէշի Չոկատը դիմեց դէպի Սուլդուզ: (Հ. Գ.)

—

Բ ե ր լ ի ն.—Պարսից պետական խնամակալը մեկնից Վիէննա ծպտեալ կերպով. մի քանի օրից յետոյ նա կը մեկնէ Պարսկաստան:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ժ Ա Ն Տ Ա Խ Տ Ը

—

Բժիշկ Բէնիազ, որը ղեկավարում է ժանտախտի դէմ կռիւը Խարբինում, ուղարկեց Պետերբուրգ հակաժանտախտային կօմիտէտին մի սարսափահար հեռագիր, որի մէջ պնդում է, որ մանջուրական համաճարակը սպառնում է ոչ միայն Պրիամուրին և Սիբիրին, այլև Եւրօպական Ռուսաստանին: Դրանում չափազանցութիւն չը կայ: Առաջին հիւանդութիւնները անյայտ են մնում: Մանջուրիա կայարանում սկսված, ըստ երևոյթին, թոյլ ժանտախտը արագօրէն տարածվեց Մօնղօլիայում: Այստեղ նա ընդունեց մեծ չափեր: Կարճ ժամանակամիջոցում մի քանի քօչւոր ցեղեր վարակվեցին: Վախեցած ու սարսափահար ազգաբնակութիւնը սկսեց զարհուրած փախչել վարակված տեղերից: Բժշկական մարմինը բացարձակ սակաւաթիւ է: Սկզբում իւրաքանչիւր բժշկի որոշվեց ամսական 150 ր., և այդ չնչին գումարով բժիշկները պէտք է թողնէին ընտանիք, կին, զաւակներ և գնալ բացէ ի բաց դէպի մահը: Սկսվեց պախարակելի սակարկութիւն... Մահացութեան թիւը հասնում է 90⁰/₀-ի... Այն ժամանակ սկսեցին աւելացնել սանիտարական մարմինների թիւը: Վախեցած չին ազգաբնակութիւնը փախչում է և հետը տանում վարակը: Վերջին ժամանակներս Հեռաւոր Արևելք մտան միլիօններ, իսկ ժանտախտի դէմ կռւելու համար տրվում են կօպէկներ... Օրինակ՝ մի գիւղի համար ժանտախտի դէմ կռւելու յատկացված է երկու րուբլի...

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Շ ու շ ի, 10 դեկտեմբերի

Մեզանում կատարեալ ձմեռ է. ձիւնը սար ու ձոր ծածկել է: Սահնակները օր և գիշեր աչողութեամբ կատարում են իրանց դերերը: Ջմեռը հասաւ, անտէր, անօգնական, չքաւոր դասակարգի սև օրն էլ հետը: Ակամայ հազար ու մի մտքեր են ծնում գլխիդ մէջ, երբ փողոցներում տեսնում ես ոտաբոբիկ, ցնցոտիներով ծածկված, նիհարած դէմքով քաղցի պղծութեան տակ ճնշված կիսամերկ մարդկանց և կանանց, որոնք կրծքին սեղմելով իրանց դժբաղդ մանուկներին, ձիւնի, ցեխի մէջ ամբողջ օրը քաշ գալով, խեղդված ձայնով ողորմութիւն են աղերսում, մի կտոր չոր հաց ձեռք բերելու համար: Ամենքս նայում ենք, և շատ անգամ չնչին օգնութիւնն էլ մոռանալով անցնում ենք, չը մտածելով, որ այդ տառապեալների, խեղճերի համար հարկաւոր է կանոնաւոր հոգս տանել: Գէթ դուք, հայ տիկիններ և օրիորդներ, երբ ոսկու քսակը ձեռքներիդ շտապ-շտապ դիմում էք դէպի ակմբանոց ձեր ազատ ժամերը լօտօյով անցկացնելու, յիշեցէք պատերի տակ ամօթից դողացող և խեղդված ձայնով ողորմութիւն աղերսող քաղցած որբերի քաղցած մայրերին:

Ինչպէս և պէտք էր սպասել՝ ժամանակին Լ. Ն. Տօլստօյի մահվան բօթը անհուն վիշտ պատճառեց և մեր քաղաքի ինտելիգենտ դասակարգին: Որպէս արտայայտութիւն այդ վշտի Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան ընդհանուր ժողովում, նախքան օրակարգի խնդիրներին անցնելը, վարչութեան նախագահ Մ. Ղօնդաղսազեան կարճ, բայց սրտառուչ խօսքերով առաջարկեց ներկայ եղողներին յոտնկայս յարգել Տօլստօյի յիշատակը: Ժողովը, խոր երկիւղածութեամբ ոտքի կանգնելով յարգեց համամարդկային խղճմտանքի ցայտուն արտայայտչի յիշատակը: Ապա ժողովը առաջադրութիւն արաց վարչութեան, որ գրադարան-ընթերցարանի դահլիճում կախվի Տօլստօյի մեծադիր լուսանկարը:

Ինչպէս լսում ենք, Տօլստօյի յիշատակին նուիրված հանդէս պէտք է լինի և թեմական դպրոցում:

Պօղ. Զաքարեան

—

Ս ղ ն ա խ, 5 դեկտեմբերի

Ա. Քալանթարը «Մշակում» արդէն արծարծեց ուսուցիչների թօշակարկղ հիմնելու խնդիրը: Ուշագրաւ էր Ս. Մալխասեանի յօդուածը: Եթէ բարձր հոգևոր իշխանութիւնը ցանկանում է ապահովել ուսուցիչներին, պէտք է կարելին չափ շուտով ձեռնամուխ լինել ուսուցիչների ապահովացնելու հարցին հէնց այն եղանակով, որպիսին առաջարկեց Մալխասեանը:

Ռուսաստանում 10 տարի առաջ ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչների դրութիւնը նոյնպէս անապահով էր: Ռուս մամուլն այնքան գրեց, այնքան յորդորեց, որ կառավարութիւնը վերջապէս ուշադրութեան առաւ ուսուցիչների ապահովութեան խնդիրը և 1910 թ. հրատարակեց օրէնք ժողովրդական ուսուցիչների թօշակարկղի մասին: Այդ օրէնքով 15 տարի ծառայելով դպրոցներում, ուսուցիչը ստանում է թօշակ: Ուսուցիչը մասնակցում է թօշակարկղին, տալով իր ռոճիկի 6⁰/₀, 6⁰/₀ էլ տալիս է պետական գանձարանը:

Ապագայում կազմվելիք ուսուցչական թօշակարկղի համար պէտք է օգտվել այն կանոնադրութիւնից, որպիսին այժմ գործում է Ռուսաստանում: Սակայն գործի աջողութեան նպատակով պէտք է դիմել նաև ուրիշ միջոցների:

Մենք, հայերս, առհասարակ սիրում ենք մուրալ և ողորմութիւն խնդրել: Պէտք է սպասել, որ յայտնվի մի բարեգործ և մի գումար նուիրի ազգային հաստատութեան: Բարեգործութիւնը շատ գեղեցիկ բան է, բայց մենք էլ պէտք է ընդունակ լինենք ձեռնարկութիւնների, պէտք է նախաձեռնութիւն վերցնենք մեր հիմնարկութիւնները և գործիչներին ապահովելու համար, բայց ոչ միայն բարեգործութեամբ և ողորմութեամբ:

Անցեալ մայիսին Էջմիածնում առիթ ունեցանք խօսելու ուսուցիչների ապահովութեան հարցի մասին Աւետիք Արասխանեանի հետ: Աւ. Արասխանեանը յայտնեց այն միտքը, որ անհրաժեշտ է սկսել մի ձեռնարկութիւն, որ որոշ չափով կարողանայ օգնութիւն հասցնել ուսուցիչներին: Նա առաջարկում էր՝ հիմնել մի կենտրօնական գրավաճառանոց, որը մատակարարէ Կովկասի բոլոր հայոց դպրոցներին դասագրքեր և դասական պիտոյքներ, իսկ օգուտն այս գործից յատկացնել ուսուցիչների թօշակարկղին:

Աւ. Արասխանեանի միտքը միանգամայն համակրելի է: Կովկասում կան մօտ 500 հայոց դպրոցներ: Տարեկան ամեն մի դպրոց միջին թւով կարող է սպառել 100 րուբլու դասագրքեր և դասական պիտոյքներ, և դեռ աւելի էլ: Դասական առարկաների վաճառումից օգուտ կը ստացվի մօտ 20⁰/₀, ուրեմն ամեն մի դպրոց օգուտ կը տայ մօտ 20 րուբլի: Բազմապատկելով 20-ը 500-ի վրա, կը ստանանք 2,000 րուբլի:

Կենտրօնական գրավաճառանոցը նպատակայարմար է հիմնել Թիֆլիսում: Նա համակրութիւն կը գտնի թէ ուսուցիչների և թէ աշակերտների ծնողների մէջ: Ներկայումս օգուտ ստանում են գրավաճառները և թղթավաճառները, իսկ այն ժամանակ այդ օգուտը կը յատկացվի ուսուցիչների թօշակարկղին: Ամեն մի ուսուցիչ, ամեն մի հոգաբարձու սիրով կը գնի ուսուցիչների գրավաճառանոցից դասագրքեր և դասական պիտոյքներ, քանի որ դրա օգուտը յատկացված կը լինի նոյն ուսուցիչներին: Ամեն մի ծնող ուրախութիւն կը յայտնի այդ գործի համար, իմանալով, որ դա վարժապետների ապահովութեան համար է ստեղծված:

Այս միտքն ուտօպիա չը պէտք է համարել և դժուար իրագործելի չէ: Անհրաժեշտ է նախաձեռնութիւն: Ձեռնարկութեան համար հարկաւոր չէ նոյնիսկ կապիտալ, որովհետև մեր հեղինակները և թղթավաճառները կը յօժարվեն ապառիկ տալ որոշ ժամանակով դասագրքեր և դասական պիտոյքներ: Չէ՞ որ առևտրական աշխարհն ապրում է կրեդիտով, իսկ ուսուցչական կենտրօնական գրավաճառանոցը միանգամայն վստահելի հիմնարկութիւն կը լինի:

Սկսելով այդ գործը, մենք կարող ենք տարեկան 1,000—2,000 րուբլի օգուտ տալ ուսուցիչների թօշակարկղին, իսկ այդ փոքր

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՊՕԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Ս. Սօֆիա, 22 Նոյեմբերի

Ս. Սօֆիայի մզկիթին մէջ մտածելու առեն ունիմ. ու անգամ մը ևս կը համոզւիմ, որ հոյակապ եկեղեցիներ՝ հինէն մեզի մնացեր են, երբ եկեղեցական ու քաղաքական իշխանութիւններ համերաշխութեամբ գործեր են: Ասոր վկայ էր մզկիթը, որուն մէջ զմայլած կը դիտէի այն ամեն պերճութիւնը, որ քրիստոնէութեան դրօշմը ունի: Բիւզանդական ճարտարապետութիւնը աւելի տպաւորիչ կըլլար ս. Սօֆիայի կանգնումովը: Եկեղեցական ճարտարապետութեան աղբիւրը այս է, այն ամենուն համար, որ կուզեն անջինջ պահել բիւզանդական հրաշակերտ արուեստը: Բիւզանդիոնի քաղաքական պարիսպներուն հետ, 325-ին, հիմը կը կը դրուէր այդ սքանչելի տաճարին, որ նախ երկար շէնք մըն էր փայտէ ծածկով: Արկադիոսի օրով 404 թուականին հրդեհի ճարակ կըլլայ: Փոքր Թէոդոսի ժամանակ 415-ին դարձեալ կը շինուի. և յեղափոխութեան առեն 532-ին դարձեալ հրդեհի զոհ կըլլայ ան. և նոյն առեն Յուստինիանոս կանգնել կու տայ այն տաճարը, որ մինչև մեր օրերը դեռ կը պահէ իր կենսակործան գոյութիւնը:

Նոյն բիւզանդական կայսրը դարերուն կը յանձնէր ճարտարապետական կոլոսալ սքանչելիք մը: Կայսրութեան հարստութիւնը անոր վրայ կը թափէր: Որմնադիրներուն վրայ կը հսկէր նոյն ինքն Յուստինիանոս կայսրը՝ գլուխը կապած թաշկինակ մը և ձեռքը բարակ գաւազան մը:

Շինութեան հետ կապուած են աւանդական պատմութիւններ. և դեռ հոն կան մարմարներ՝ յատկութեամբ զարմանալի, մէկը արևու ճառագայթներով կը տաքնայ ու գիշեր առեն կը ճառագայթէ, ուրիշ մարմար մը միշտ քրտնած կերևի: Յուստինիանոս կայսրը ըստ պատմութեան, թախանձանքով և դրամներով ու նուաստանալով՝ ձեռք ձգած է հողը. օրինակ, երկրատէր մը՝ ըսած է, որ այդ հողը կու տայ եթէ ձիարշաւի հանդէսին առեն, իբրև կայսր մը ծափահարուի ինքը. Յուստինիանոս յանձնառու կըլլայ: Եւ կըսուի թէ, շէնքին յատակագիծը անուրջին մէջ հրեշտակ մը կայսեր ներկայացուցած ըլլայ, ու երբ շէնքին դրամը կը պակսի, դարձեալ հրեշտակ մըն է, որ գետնի տակէն, տունէ մը դուրս կը հանէ ջորիներ 80 քուինտալ թանկագին մետաղներ բեռնաւորած: Եւ դարձեալ նոյն հրեշտակը կերևի անոր, երբ ճարտարապետներուն հետ վէճ կըլլայ, թէ աւագ խորանի կամարը քանի պատուհան պիտի ունենայ, ու երկնային հոգին կիմացնէ, որ երեք հատ ըլլալու է ի նշան ս. Երրորդութեան: Հիմայ հոն կախուած են Մուհամմէդի նէմազի գործերն:

Աւագ խորանը կարելի էր համարել թանկագին ակունքներու թանգարան մը: Յուստինիանոս չէ ուզած զայն միայն ոսկիով կերտել, այլ զայն ծանրաբեռնած է ակունքներով. իսկ տապանակը աշտարակային, որուն ծածկը համակ զուտ ոսկի է եղած, սիւները ամբողջովին ոսկի և ականակուռ ու ադամանդներով զարդարուած: Գմբեթէն կախուած էր հոգին սուրբի աղաւնին, մէջը նշխարներ: Խորանը ըստ յունական արարողութեան բաժնուած էր միջնորմով նկարէն և քանդակուած. ու կանգուն տասուերկու ոսկի սիւներու վրայ: Եկեղեցւոյ մէջտեղը հրաշալիք մըն էր ամբիոնը, որուն ամպհովին կը բռնէին ութը սքանչելի սիւներ, անոր ծայրը ոսկի խաչ մը: Եկեղեցական ամեն սպաս էն յարգի ակունքներով ծեփուած էին: Նոյն եկեղեցին պէտք էր տեսնել իր ճոխութեան մէջ, գիշեր առեն երբ գմբեթներէն կախուած 6,000 ոսկեզօծ կանթեղները մոգութիւն մը կը թափէին անոր խորհրդականութեան մէջ. և ժողովուրդը կը լսէր աւետարանը, որուն կողքերը ծածկուած էին երկու քուինտալ ոսկիով: Ու երբ փղոսկրէ դռներէն դուրս կելլէր եկեղեցականաց թափորը, եկեղեցի մտնող հաւատացեալները՝ յասպիսէ աւազանին առջև աղբիւրներու բերնէն վազած ջուրով կը մաքրուէին տաճարին սրբութեանը մօտենալու համար: Յուստինիանոս՝ որքան զարդարէր այդ տաճարը և դեռ գոհ չէր մնար, մինչև կառաջարկէ ամբողջ յատակը ծածկել ոսկիով. բայց փափագը չի կատարուիր:

Վեց տարուան մէջ կը բարձրանայ այդ տաճարը. բացումի հանդէսին կայսրը փառք կը կարդայ Աստուծոյ և անտին փողոցներուն մէջ ժողովուրդեան կը բաշխուի ոսկի ու ցորեն:

Ըստ թիւրք աւանդութեան, այդ հիանալի տաճարը՝ 20 տարի վերջը Մէհմէդ մարգարէին ծննդեան գիշերը՝ երկրաշարժով մը՝ մեծ վնաս կը կրէ:

Սակայն երկրաշարժի մահացու հարուածները կըկնապատկուեցան վանդալական կործանումներով, որով միշտ կրեց այդ գեղարուեստի մեծ տաճարը: Ազգիւլ Մէջիդ սուլթան՝ իր օրով մի քիչ նորոգել կուտայ այդ շէնքը, որ բնաջինջ ըլլալու վրայ էր. իտալացի ճարտարապետ Ֆոսսատին զայն կը փրկէ ու անոր բիւզանդական վաղեմի պերճութիւնը չափաւորապէս երևան կը հանէ: Մուրադ Գ. սուլթանը կոտկեզօծէ անոր գմբէթը, որուն ցոլացումը կը տեսնուի եղեր Ոլիմպոսի բարձունքէն:

Իտալացի ճարտարապետ Ֆոսսատին՝ գտաւ այն խորհրդաւոր դուռը. ըստ աւանդութեան հոն ապաւինած է պատարագող վարդապետը սուրբ աշխարհը ձեռքը բռնած ու աներևութացեր է, երբ իր ետևէն կը վազէին Մուհամմէդ Բ. Ֆաթի սուլթանին զինուորները: Ու ամեն թիւրք շանթահար պետին կը յնար, նոյն դռան առջև: Կ. Պոլսոյ՝ թիւրքերէն նուաճեալ օրէն սկսեալ, այդ դուռը իր խորհրդաւոր աւանդութեամբ պատկառանօք կը յիշուի: Ֆոսսատին գտած է, որ այդ դուռը կառաջնորդէ կամարակապ մատուռ մը: Հիմայ դարձեալ գոց կը մնայ ան, և շատերը կը կարծեն, որ այդ տեղ տակաւին ծածկուած է փախստական վարդապետը:

Ու երբ Մուհամմէդ Ֆաթի սուլթանը յաղթական ձիով Ս. Սօֆիայի դռնէն ներս խուժելով, աւագ խորանին վրայէն Ալլահին ճշմարտութիւնը կը քարոզէր, բիւզանդական կայսերաց քրիստոնեայ սերունդը, հոն ոսկի տաճարին յատակին վրայ՝ ոտնակոխ արիւնի մէջ կը խեղդուէին, փախստական քահանան, մատռան թաքստոցին մէջ իր կիսատ պատարագը շարունակելու կը սպասէր, 1453-ի մայիս 29-էն սկսեալ, յոյները կը սպասեն այդ պատարագի լրանալուն...

Ս. Սօֆիային ներքին անկիւնները կը մնան իրենց անձայն պերճ լռութեան մէջ, ուր երբեմն կայսրներու զինուորները կը լեցուէին: Բուն կեդրոնն է, որուն անսահման սրտաբաց դատարկութեան մէջ, կարծես երկինքէն կախուած է ոսկի գմբէթը՝ 56 մետր խորութեան վրայ, որուն պատուհանները այնպիսի ճարտարութեամբ շարուած են, որ ներդաշնակ լոյս մը կը տարածէին տաճարին ամեն մէկ անկիւնը:

Գմբէթէն՝ աչքս վար կառնեմ, ու բիւզանդական ճարտարապետութեան քնարերգութիւնը քանդակուած կը տեսնեմ սիւներուն խոյակներուն վրայ: Կամարներու ու գմբէթներու մերկութիւնը, որ սոսկում մը կը հոսեցնէ երակներուդ մէջ, և բիւզանդական շրջանին՝ Վենետիկի ս. Մարկոսի և Հռոմի ս. Պետրոսի մոզայիկները՝ խեղճութիւններ էին Ս. Սօֆիայի տաճարին քով: Յատակը գորգերով գոց էր. հին առեն ըստ բանաստեղծ Սիլէն Ցիարիուսի, ան ծաղկազարդ մարգագետին մըն էր, սքանչելի քարերով քանդակուած դրախտի պատկերն էր, ու երբ Ֆաթի սուլթանին մէկ զինուորը իր լախտով կաշխատի փշրել այդ յատակին մէկ կտորը, սուլթանը միևնոյն տեղը զայն կը սպաննէ. վասն զի պատուիրած էր, որ նուաճումէն յետոյ սուլթանին սեփականութիւններն էին շէնքերն ու հոգիները. զինուորը անհնազանդ էր գտնուած: Հիմա այդ տաճարը կարծես լքուած է և կուլայ:

Ե.

ԵՐԵՔ ՈՐԴԻՆԵՐ

(Լ. Ն. Տօլստօյ)

—

Մի անգամ մի ինչ-որ հայր իրանից բաժանեց իր որդուն, նուիրեց նրան մի ընդարձակ կալուած և ասաց. «Ապրիր այնպէս, ինչպէս ես եմ ապրում, և դու բաղդաւոր կը լինես»:

Ստանալով նուէրը, որդին գնաց և սկսեց ապրել իր անձնական բաւականութեան համար: «Հայրս հրամայեց ինձ,—ասում էր նա,—ապրել այնպէս, ինչպէս ապրում է ինքը. իսկ ինքը ապրում է ուրախ. ես էլ կը հետևեմ նրա օրինակին»:

Այդպէս ապրեց նա մէկ տարի, երկու, տասը, քանի տարի: Նա վատնեց այն բոլորը, ինչ որ ստացել էր հօրից, և մնաց

դումար չէ։ Գործի նախաձեռնութիւնը պէտք է վերցնէ Կովկասի հայ ուսուցիչների միութեան վարչութիւնը։

Դարձնում ենք այդ վարչութեան լուրջ ուշադրութիւնը ներկայ խնդրի վրա։

Ց. Գրիգորեան

ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբերի 10-ին քաղաքային վարչութեան հերթական հարցերում դրված էր նաև այն հարցը, որ տեղական հարկային տեսչի առաջարկութեամբ պէտք է ընտրվէին 14 հոգի քաղաքի սեփականատէրերից, հողային հարկատուութեան նոր ծրագրի մշակման առիթով քաղաքային առեան կազմելու համար, փոխարէն մինչև այժմ գոյութիւն ունեցող գնահատողական մասնաժողովի։

Քաղաքային վարչութեան ժողովը ընտրելով թէ իր միջից և թէ դրսի քաղաքացիներից 14 հոգու ներկայացրեց նրանց անուանացուցակը հարկային տեսչին, որը, ամսիս 20-ին ժողովի հրաւիրելով նորընտիրներին, բացատրեց նրանց օրէնքով սահմանված կանոնները՝ քաղաքացիների հողային սեփականութիւնների նիւթական արժէքի մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ ունենալու և նրանց գնահատելու վերաբերմամբ։ Ընդունելով մի որոշ նորմա այն կալքերի վերաբերմամբ, որոնք ոչ մի ակնյայտնի կամ մշտական եկամուտ չեն բերում, այլ ծառայում են տէրերին իբրև բնակարան, ժողովը յանգեց այն եզրակացութեան, որ այդպիսի կալքերը պէտք է գնահատվեն իրանց ճիւղական արժողութեամբ, որի համաձայն պէտք է որոշվի հարկատուութեան չափը։

Արդէն սկսել են բլանկներ ցրվել ժողովրդի մէջ, որ պէտք է գրվի իւրաքանչիւրի հողային-կալուածական ունեցուածքը և ներկայացվի հարկային տեսչին մինչև 31 դեկտեմբերի, իսկ հակառակ դէպքում ով զանց առնի կամ անճիշդ կերպով ներկայացնի իր ստացուածքային դրութիւնը՝ տուգանքի է ենթարկվելու մինչև 50 ռուբլի։

Կիրակի, նոյեմբերի 2-ին, լինելու է այդ առիթով երկրորդ ժողով, ուր որոշվելու և բաժանվելու է քաղաքային առեանի անդամների գործունէութեան եղանակները ու ժամերը, երբ հերթով նրանք յունվարին պէտք է շրջեն քաղաքի թաղերը և հարկային տեսչի նախագահութեամբ կազմեն քաղաքացիների բոլոր կալքերի և շինութիւնների նիւթական արժէքի և արդիւնքի մասին ճիշդ տեղեկութիւններ և գնահատումներ, որոնց համաձայն հարկատուութեան նոր սիստեմով եկամտային տուրք վճարեն գանձարանին,

Սակայն խնդիրը նրանումն է, որ այդ բարդ գործը և դժուարատար աշխատանքը մի օրվայ կամ մի շաբաթվայ գործ չէ, այլ շաբաթներ և գուցէ ամիսներ տևեն, այդ պատճառով ընտրված անդամների կողմից վարձատրութեան հարց է դրված։ Չը նայելով, որ գործը սկզբունքի տեսակէտից պէտք է կատարվի ձրիաբար, սակայն, անդամների մեծամասնութիւնը, սեփական և անյետաձգելի գործ ունենալով, անկարող է թողնել իր անձնական աշխատանքը երեսի վրա և առանց մի որևէ վարձատրութեան կողմնակի գործ կատարել։ Ուստի այդ առիթով առաջարկելով հարկային տեսչին, վերջինս իր կողմից պէտք է միջնորդութիւն յարուցանէ բարձր առեանի առաջ՝ վարձատրութեան մասին։ Թէ ինչով կը վերջանայ այդ խնդիրը, իր ժամանակին յայտնի կը լինի։ Իսկ առ այժմ այն ասենք, որ մեր քաղաքային տուրքերի կանոնաւորման գործը, որ տարիներից ի վեր խառն դրութեան մէջ է գտնվում, նոյնպէս քաղաքային վարչութիւնը յանձնաչարեց վերուիշեալ նորընտիր անդամներին։ Բայց այդ մասին յաջորդ անգամ։ Կ. Սինանեան

Նոր-Բայազէտ, 25 նոյեմբերի

ՊԵՏԱԿԱՆ 1911 ԹՒԻ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒԸ

Պետերբուրգ, 30 նոյեմբերի

Մօտենում են Ծննդեան տօները, և Պետական Դուման մօտ մի ամսով հանգիստ է առնելու իր մի շարք ջղայնաձգութիւններից, որ տեղի ունեցաւ IV սեսիայի առաջին կիսամեակում։

Յունվարից յետոյ նա դիմելու է պետական 1911 թ. նախահաշուի քննութեան, որը այժմս գտնվում է Դումայի բիւդժէտային մասնաժողովում իր վերջնական ձևակերպումը ստանալու համար։

Սակայն չը սպասելով այդ ժամանակին, ես կուզէի յարգոյ ընթերցողներիս առաջ դնել համառօտ մի պատկեր այն ելև մուտի հաշուի, որ ծրագրել է իրանից մեր կառավարութիւնը և յանձնել Պետական Դումայի քննական իրաւասութեան։

Պարզ է, ի հարկէ, որ մեզանից իւրաքանչիւրը, լինի դա մի կոպէկանոց լուցկի գնող, թէ հոյակապ տներ շինող, այսպէս թէ այնպէս, այս կամ այն ձևերով մասնակցում է պետական ընդհանուր մուտքին, որը հաւաքվելով պետական գանձարանում, կազմում է միլլիոններ և միլլիարդներ, պետական բոլոր ծախսերը ծածկելու համար։

Եւրոպական պարլամենտներում բիւդժէտային շրջանը մինիստրների լինելու և չը լինելու շրջանն է, որովհետև այնտեղ նրանք պատասխանատու են լինում ժողովրդական ներկայացուցիչների առաջ իրանց արած ծախքերի համար։

Նոյն իսկ Թիւրքական նորակազմ պարլամենտում այս օրերս մենք տեսանք թէ ինչպէս մեծ վէզիրը ստիպված եղաւ բացատրութիւն տալու, թէ ինչու նա չը համաձայնվեց Ֆրանսիական փոխառութեան հետ և դրանով ապացուցեց մեզ, որ ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը այնտեղ էլ իրանից ներկայանում է մի որոշ կոնտրոլ ուժ։

Այդ բոլորը բացակայում է մեզանում, մեր դժբաղդ, մանաւանդ III Պետական Դումայում։

Այստեղ նրանք տալիս են իրանց ծրագրած ելև մուտքի հաշիւներն ու հանում։

— Ահա ձեզ մատերիալ մտ երկու ամիս զբաղվելու համար։ Խօսեցէք որքան կուզէք, իսկ յետոյ մենք գիտենք՝ մերը։

Սակայն, չը նայած այդ բոլորին, Դուման մեզ մի միջոց է կառավարութեան վրա թողնել մի որևէ ազդեցութիւն, գոնէ ունենք Թւեր, որ մեզ պէտք կը գան մի օր...

Այս տեսակէտից ահա ես համարում եմ կարևոր և նոյնիսկ անհրաժեշտ մեզանից ամեն մէկին գիտենալու թէ ծրտեղից ծրքան մուտք ունի և ինչի վրա ծրքան է ծախսում նա։

Սա մեր քաղաքացիական սրբազնագոյն պարտականութիւններից մէկն է։

Սկսենք մուտքից։

Այս տարի ռուսաց կառավարութիւնը, ըստ իր ծրագրի, մուտք է ունենալու 2.693,351,300 ռուբ., անցեալ տարվանից 101,663,420 ռ. աւելի։

Այս մուտքը գոյանում է հետևեալ արմատական աղբիւրներից.

I. Ուղղակի հարկեր

1) Դրամագլուխներից	25.705,000
2) Անշարժ կալքերից	70.134,044
3) Պետ. արդիւնաբերութիւնից	111.137,300
	206.976,344

II. Կողմնակի հարկեր

1) Ծխախոտային թղթից	4.428,000
2) Լուցկիից	18.765,000
3) Խմիչքեղէնից	41.688,000
4) Նաւթից	42.035,500
5) Ծխախոտից	63.086,000
6) Շաքարից	123.120,000
7) Մաքսատներից	289.310,000
Ընդամենը	582.432,500
III. Պօշլինաներ	165.154,560
IV. Կառավարչ. ռեգալեաներ	841.196,830
V. Պետ. կալքերից և կապիտալից	749.270,300
VI. Պետական հիմնարկութիւնների վաճառքից	1.807,880

և այլն, այսպէս շարունակ, մի շարք աննշան աղբիւրներից, որ լրացվում է ընդհանուր պակասը։

Թւերը չափազանց պերճախօս են, այնպէս որ ինքս աւելորդ եմ համարում որևէ եզրակացութիւններ անելու, և անցնում եմ բիւջէի միւս մասի պետական ծախսերին։

Անցեալ տարվայ պետական բիւջէի ծախսերը պակաս էին մուտքից։ Այնպէս որ կառավարութիւնն ունեցաւ օգուտ։

Այս տարի այդ չէ նկատվում։

Ծրագրած նախահաշւում կառավարութեան ծախսերը նոյնքան են, որքան և մուտքը, որը բաժանվում է հետևեալ կարգով.

1) Главное упр. Государственнаго коннозаводства	2.125,454
2) Արտ. գործ. մինիստրի վրա	6.273,595
3) Պետ. բարձր հիմնարկութիւնների վրա՝	
ա) Պետական Խորհուրդ	2.007,711
բ) Պետական Դումա	2.733,009
գ) Պետական գրասենեակներ	1.976,258
դ) Մինիստր. խորհ. գրասենեակ	741,703
ե) Գրասենեակ Նորին Կայսերական Մեծութեան	530,356
ընդամենը	8.191,394
4) Կայս. Տան. մինիստ. վրա	16.359,595
5) Ս. Սինօդի վրա	37.566,984
6) Առևտր.-արդիւն. մին. վրա	40.843,612
7) Արդարադատ. մինիստ. վրա	78.126,263
8) Ժող. լուս. մինիստր. վրա	91.694,375
9) Հողագ. գլխաւ. կառ. վրա	101.908,792
10) Ծովային մինիստր. վրա	112.994,257
11) Ներքին գործ. մին. վրա	162.896,160
12) Պետական կոնտրոլի վրա	407.265,679
13) Ֆինանսների մինիստ. վրա	417.666,562
14) Զինուորակ. մինիստրի վրա	484.999,277
15) Ճան. հաղ. մինիստ. վրա	556.213,070
16) Չը նախատես. ծախս. վրա	10.000,000
ընդամենը	2.545.923,531
17) Արտ. կարգի ծախսեր	147.427,769
Բոլորը	2.693.351,300

Պետական կոնտրոլի 407.265,679 ռուբլուց պէտք է ասեմ, որ կառավարչական պարտքերի տոկոսը տալու համար, առաջիկայ տարին վճարելու է 379.095,300 ռ., իսկ իսկական պարտքին՝ 27.059,519 ռ.։ Մնացածն այլ և այլ ծախսեր են։

Այնուհետև ծախսի այս գումարների մանրամասն մեկնաբանութիւնները թողնելով մի ուրիշ անգամի, կուզէի միայն ակնարկել, որ առաջիկայ տարվայ նախահաշուի ծախսերի մէջ աչքի ընկնող աւելացած գումարներն են, համեմատած անցեալ տարվայ գումարների հետ՝

1) Ժողովրդ. լուս. մինիստր.	15.683,057
2) Հողաշին. գլ. կառավար.	16.300,727
3) Ծովային մինիստր.	23.746,831

Բայց չէ որ այս տարի Պետական Դուման ընդունեց ընդհանուր պարտադիր ժողովրդական կրթութեան օրէնագիծը։

Որտեղից պէտք է իրականանայ այդ, երբ մինիստրութիւնը իրանից այդ նպատակով յատկացնում է միմիայն 10.285,712 ռ., մինչդեռ ծովային և միւս մինիստրութիւնների աւելացրած ծախսերը՝ կրկնապատկեցին։

Ամեն ինչ պարզ է այստեղ։

Թւերը չափազանց կենդանի գոյներով նկարագրում են մեզ առաջիկայ տարվայ պետական իրերի դրութեան պատկերը։

Իսկ լեզուն, պարզ է, որ պէտք է լռէ։

Մ. Ազեան

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ՎԱՀԱԳՆ ԴԷՄԻՐՋՕՂԼԵԱՆԻ ՄՕՏ

Երէկ այցելեցի քանդակագործ Վահագն Դէմիրճօղլեանին, նրա աշխատութիւնը տեսնելու։ Ուղիղ որ տաժանելի աշխատանք։ Մարդը 12 տարի է ինչ որ քանդակում է մարմարեայ տախտակի վրա հայ թագաւորների և յայտնի եկեղեցականների ռելիէֆ պատկերները։ Սա պատճէն է «Փառք Հայաստանի» յայտնի պատկերի։ Բայց ինչքան գեղեցիկ գործ, ինչքան նրբութիւն։ Ամեն մի կէտի, ամեն մի գծի վրա առանձին ուշադրութիւն է դարձված։ Պարոնը ինքնուրոյն տաղանդ է, ոչ մի տեղ չէ սովորել, վերջին քանդակը նրա առաջին գործն է։ Գործը վերջացնելուց յետոյ ուզում է ձուլել տալ այդ բարելիէֆից ընդօրինակումներ աժնէ տեսակի ալբաստրից և բաժանորդագրութեամբ տարածել ժողովրդի մէջ, իւրաքանչիւր օրինակը տասը ռուբլով։ Խորհուրդ կը տայի հայ քանդակագործներին, նկարիչներին և առհասարակ հետաքրքրվողներին տեսնել այդ պատկերը և իրանց կարծիքները յայտնել։ Քանդակագործ Անդրէօլեատին այդ գործը գնահատել է մինչև 10,000 ռ.։ Հասցէն՝ Подъ Давидомъ, Пріютская ул., Лисинскій проходъ № 15.

Ա. Շահրիկեանց

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԱՆԵՆՔ

Վերջերս «Մշակի» առաջնորդողներից մէկում, Հ. Առաքելեանը խօսելով Կ. Հ. Հրատարակչական Ընկերութեան մասին և կանգ առնելով մեր բանաստեղծների վրա, ասում է, որ մենք չունենք բանաստեղծներ, որոնք թարգմանէին մեզ համար կլասիկ երկերը։ Ու մի սոսկալի հարց է առաջ գալիս. ինչու չունենք, չէ՞ որ մենք մեզ անուանում ենք կուլտուրական ազգ, հազար կողմից ձայն ենք բարձրացնում, թէ մենք այս ենք արել, այն ենք արել, այս ենք անելու, այն ենք անելու։

Միթէ ճշգրիւմ է այն կարծիքը, որ այդ բոլորը լոկ խօսքեր, բառեր են և այդ ամենը որպէս զանազան քամիներ «կուգան ու կերթան», ինչպէս ասում է անմահ Զիւանին։

Ինչու մեր երիտասարդութեան մեծ մասը ձգտում է դառնալ ինժեներ, բժիշկ, փաստաբան, նոյնիսկ գործակատար, բայց ոչ գրականագէտ, մտքին ծառայող։

Եւ պատասխանը շատ հեշտ է, որովհետև այն բոլորը՝ ինժեները, բժիշկը, փաստաբանը, գործակատարը ոչ միայն ապրում են, այլ և ապահովում են իրանց կեանքը, իսկ գրականագէտը միշտ և միշտ քաղցած է մնում։

Մեր գրականագէտներից ո՞ր մէկն է երկար ժամանակ եղել արտասահմանում, ուսումնասիրել գրականութիւնը։ Ոչ ոք, որովհետև նիւթական անապահով վիճակը ծանր կօշմարի նման նստել է նրանց վրա և դեռ կէս ճանապարհից ետ է քշել նրանց։ Եւ մեր մէջ եղած գրողները մեծամասնութեամբ ինքնուս, ինքնազարգացումով առաջ գնացած մարդիկ են և գրականութիւնը նրանց համար մի մասնագիտութիւն չէ դառնում, «այլ պարապ վախտի խաղալիք»։ Եւ ուրիշ կերպ էլ չէ կարող լինել։

Ժամանակ է վերջապէս կարճելու այս բոլորը, որպէսզի մեզանում ևս գրականութիւնը մի ինքնուրոյն դիրք ունենայ։ Չէ՞ որ մենք կուլտուրական ազգ ենք։

Արշալոյս Տէր-Յովհաննեան

Ն.-Ագուլիս, 2 դեկտեմբերի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Բժշկապետ Յ. Գասպարեանը, որ ամեն տարի ուղարկում էր մեզ 10 օրինակ «Մշակի» արժէքը, 100 ռուբլի, այս անգամ ևս ուղարկել է 100 ռ., 10 օրինակ «Մշակ» ձրիաբար ուղարկելու զանազան տեղեր, ըստ մեր հայեցողութեան։

✦ Երէկ, պրոֆեսոր Սողոմոն Եղիազարեանի գիտնական գործունէութեան 25-ամեայ յոբելեանի օրը «Մշակի» խմբագրութիւնը ուղարկեց յոբելեարին շնորհաւորական հեռագիր, բարեմաղթելով նորանոր ույժեր՝ ծառայելու գիտութեան ապագայում։

✦ Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան խորհուրդը ի նկատ առնելով պրոֆ. Սողոմոն Եղիազարեանի Կովկասի վերաբերեալ շատ նշանաւոր ազգագրական ուսումնասիրութիւնները, հեռագրով շնորհաւորեց նրա գրական գործունէութեան 25-ամեայ յոբելեանը։

✦ „Рѣчь“-ում կարդում ենք. «Դեկտ. 7-ին, 1-ին քաղաքամասի ոստիկանական պաշտօնեաները Մեասնիցկի մասում ձերբակալեցին Լազարեան ճեմարանի մանկավարժական դասարանների դասատուի օգնական Թադէոսեանին։ Ձերբակալութեան պատճառները յայտնի չեն»։

✦ Ինչպէս մեզ հաղորդում են, Գայիանեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը ստացել է արդէն Մողնու եկեղեցու գաւթում թաղված Մ. Խաչատրեանի կտակակատարներից 5,000 ռ., հանգուցեալ Մ. Խաչատրեանի գերեզմանի համար յատկացված հողաբաժնի վարձագնի հաշւին։

✦ Թիֆլիսում շուտով գործելու են մկնորս խմբերը։ Իւրաքանչիւր որսած մկան համար պարգև է տրվելու 5 կոպէկ։

✦ Կովկասի քաղաքացիական վարչութեան անասնաբուժական մասի կառավարիչ Զօլոտարեվը մեկնեց ծառայութեան գործերով Վլադիկավկազ։

✦ Վերադարձաւ Բագուից անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչ գ.-մ. Նէյգեբաուէրը։

✦ Դեկտեմբերի 12-ին, Երեխաների Խնամատար Ընկերութեան պարերեկոյթին ներկայ էր նաև Կովկասի Փոխարքայի կին կոմսուհի Ելիզավէտա Անդրէեվնա Վորոնցովա-Դաշկովան։

✦ Ներկայումս մի յատուկ մասնաժողով ձեռնարկել է քննելու ֆիլոկսէրայի հարցը բազմակողմանի կերպով։

✦ Կիրակի օրը, դեկտեմբերի 12-ին, Թիֆլիսի ոստիկանապետի նախագահութեամբ կայացաւ տեղական կլուբներ՝ կրուժոկի, արտիստական ընկերութեան, ռուսաց կլուբի, ժողովարանի ներկայացուցիչների ժողովը լօտօխաղի մասին։ Ներկայացուցիչները ցանկալի համարեցին 1911 թւին ևս շարունակել լօտօն այն կանոնների համաձայն, որ հրատարակել էր Թիֆլիսի նահանգապետը 1910 թւի համար։

առանց որևէ միջոցի։ Այն ժամանակ նա վերադարձաւ հօր մօտ և օգնութիւն խնդրեց նրանից. սակայն հայրը մերժեց օգնել։ Որդին փորձեց գթաշարժել հօրը. նա նրա համար ընծայ բերեց իր ունեցածի միջից ամենալաւ բանը և աղաչում, պաղատում էր որպէսզի նա օգնէ իրան։

Բայց հայրը խուլ էր դէպի նրա աղերսանքները։

Որդին, մտածելով թէ մի գուցէ որևէ բանով վիրաւորել է հօրը, սկսեց ներումն խնդրել նրանից, բայց հայրը առաջվայ նման անդրդվելի էր։

Եւ այն ժամանակ որդին սկսեց հայհոյել հօրը.

— Քանի որ դու չես կամենում այս անգամ ինձ որևէ բան տալ, էլ ինչու համար առաջ նուէր տուիր ինձ և դեռ ասում էլ էիր, որ քո ինձ տուածը կը բաւականացնէ ինձ ամբողջ կեանքում։ Իմ վայելած բոլոր ուրախութիւնները, բաւականութիւնները ոչինչ են, եթէ համեմատելու լինենք այն տառապանքների հետ, որ ես կրում եմ այժմ։ Ես զգում եմ՝ թէ ինչպէս ես խորտակվում եմ, ինչպէս հալվում է իմ առողջութիւնը։ Իսկ ո՞վ է իմ դժբաղդութիւնների գլխաւոր յանցաւորը։ Դու... Դու պէտք է իմանայիր, որ իմ բարեկեցութիւնը կը ձգանէ ինձ, և չը նախազգուշացրիր վտանգի մասին։ Դու միայն ասացիր. «Ապրիր, ինչպէս ես եմ ապրում, և դու լաւ կը լինես»։ Ես էլ ապրում էի քեզ նման. դու անձնատուր էիր եղել բաւականութիւններին, ես էլ հետևեցի քո օրինակին... Դու բաւականաչափ միջոցներ ունէիր այդպիսի կեանքի համար, իսկ իմ ունեցածս չը բաւականացրեց... Դու հայր չես. դու խաբեբայ ես. դու թշնամի ես ինձ... Թող անիծեալ լինի իմ կեանքը։ Անէծք քեզ նոյնպէս, գայթակղեցնողիդ։ Ես չեմ ուզում լսել անգամ քո մասին, ես ատում եմ քեզ...

—

Նոյնպիսի նուէր հայրը տուեց իր երկրորդ որդուն ևս, ասելով. «Ապրիր, ինչպէս ես եմ ապրում, և դու բաղդաւոր կը լինես»։ Այս երկրորդ որդին այնքան էլ գոհ չը մնաց ստացած պարգևից. թէև վերջինս հաւասար էր առաջին որդու ստացած պարգևին, բայց երկրորդն արդէն գիտէր թէ ինչ էր պատահել իր աւագ եղբօրը, և սկսեց նա մտածել, թէ ինչպէս անէ, որ չը հետևէ մեծ եղբօր օրինակին և աղքատ չը դառնայ։ Նա հասկանում էր, որ եղբայրը վատ էր ըմբռնել հօր ասած խօսքերը. «Ապրիր, ինչպէս ես», և որ չէ կարելի ապրել միայն բաւականութեան համար։ Նա սկսեց մտածել՝ թէ ինչպիսի ճանապարհներով կրկնապատկէ իրան ընծայված կարողութիւնը, սկսեց աշխատել ձեռք բերելու մի այնպիսի նոր կալուածք, որը հաւասար լինէր հօրից ստացածին, սակայն չը կարողացաւ իրագործել այդ նպատակը։

Այն ժամանակ նա գնաց հօր մօտ խորհուրդ հարցնելու։ Վերջինս սակայն ոչինչ չասաց որդուն։ Որդին մտածեց՝ որ մի գուցէ հայրը վախենում է իր բարեկեցութեան գաղտնիքը յայտնել որդուն, և սկսեց տեղեկութիւններ հաւաքել ու իմանալ այն բոլոր ճանապարհներն ու միջոցները, որոնց օգնութեամբ հայրը հաւաքել է իր բոլոր հարստութիւնը։ Նա սկսեց փող հաւաքել. բայց որքան էլ հաւաքում էր նա, այնուամենայնիւ նրան շատ քիչ էր թւում։ Չը կամենալով խոստովանել իր ազահութիւնը, նա իր ամբողջ կեանքը վարում էր զրկանքների մէջ և ասում էր ամենքին ու ամեն տեղ՝ թէ իր հայրը իրան ոչինչ չէ տուել, թէ այն բոլորը, ինչ որ նա ունի, հաւաքել է նա իր սեփական ձեռքերով, թէ ուրիշ մարդիկ այդ միևնոյն ժամանակամիջոցում կարող էին աւելի շատ հարստութիւն դիզել։

Այդպէս ասում էր երկրորդ որդին մինչև այն ժամանակ, քանի որ հայրական կարողութիւնը չէր գնացել նրա ձեռքից։ Բայց հէնց որ կորցրեց բոլորը, ինչ որ ունէր, նրան այլ ևս ոչինչ չէր մնում անել, բայց եթէ մեռնել, և նա վերջ տուեց իր կեանքին։

Երրորդ որդուն ևս հայրը ընծայեց առաջինների հաւասար մի կալուած և նուիրելիս՝ արտասանեց միևնոյն դարձուածքը. «Ապրիր, ինչպէս ես եմ անում, և դու կը լինես բաղդաւոր»։

Ուրախացած հօրից ստացած նուէրով, երրորդ որդին հեռացաւ հայրական տնից։ Բայց յիշելով մեծ եղբայրների ճակատագիրը, նա երկար ժամանակ մտածում էր հօր արտասանած հրաժեշտի խօսքերի նշանակութեան մասին։

«Իմ աւագ եղբայրը,—մտածում էր նա,— կարծեց, որ հօր նման ապրել՝ նշանակում է ապրել բաւականութեան համար և դրա շնորհիւ էլ կորցրեց իր բոլոր ստացուածքը։ Երկրորդ եղբայրս, ենթադրելով որ մեր հօր խօսքերի իմաստը այն է թէ պէտք է հետևել նրա օրինակին, նոյնպէս ոչնչացաւ։ Արդ՝ ի՞նչ նշանակութիւն ունենն հօրս արտասանած խօսքերը՝ թէ «Ապրիր, ինչպէս ես եմ ապրում»։

Եւ նա սկսեց մի առ մի մտաբերել այն բոլորը, ինչ որ իմանում էր հօր վարած կեանքի մասին։ Եւ մտաբերելով, նա հասկացաւ որ գիտէ մի բան միայն. այդ այն է, որ մինչև իր ծնվելը նրա համար հայրը դեռ ևս ոչինչ չէր պատրաստել, որ նա ինքն էլ դեռ ևս գոյութիւն չունէր, որ հայրը ստեղծեց նրան, կերակրեց, դաստիարակեց, տուեց նրան բոլոր բարիքները և ասաց. «Ապրիր, ինչպէս ես եմ ապրում, և դու բաղդաւոր կը լինես»։ Նա գիտէր որ հայրը արել է նոյն բանը եղբայրների համար էլ, և վճռեց, որ այդ միակ բանի մէջն էլ կայանում է հէնց այն, որը նա կարող է սովորել ամենից աւելի լաւ իր հօրից։ Այն բոլորը, ինչ որ նա գիտէր հօր մասին, այդ այն էր, որ հայրը բարութիւն է անում իրան և իր եղբայրներին։ Այդ ժամանակ ահա նա հասկացաւ թէ ինչ էր նշանակում հօր արտասանած դարձուածքը. «Ապրիր, ինչպէս ես եմ ապրում»։ Նա հասկացաւ, որ ապրել հօր նման, նշանակում է բարութիւն անել մարդկանց։

Եւ երբ նա կանգ առաւ այդ մտքի վրա, նրան մօտեցաւ հայրը և ասաց. «Այժմ մենք նորից միասին կը մնանք և բաղդաւոր կը լինենք։ Գնա իմ բոլոր զաւակների մօտ և պատմիր՝ թէ ինչ կը նշանակէ «ապրել ինձ նման» և որ, արդարև, նրանք միայն բաղդաւոր կը լինեն, որոնք կապրեն իմ տուած օրինակի համաձայն»։

Երրորդ որդին գնաց ու պատմեց իր բոլոր հասակակիցներին ինչ որ լսել էր ամեն մի զաւակ, իր մասը ստանալով, ուրախանում էր ոչ թէ նրա համար, որ շատ էր ստանում, այլ որ կարող էր ապրել այնպէս, ինչպէս ապրում էր հայրը, և լինել բաղդաւոր։

Հայրը՝ Աստուած է, որդիները՝ մարդիկ, իսկ բաղդաւորութիւնը մեր կեանքը։ Մարդիկ կարծում են, որ կարող են ապրել միայնակ առանց Աստուծու և ոմանք կեանքը ներկայացնում են իրանց երևակայութեան մէջ իբրև բաւականութիւնների մի անընդհատ շղթայ, ուրախութիւն են անում և զուարճանում կեանքով, իսկ երբ մօտենում է մահվան ժամը, անկարող է լինում հասկանալ՝ թէ ինչու համար էր նրան տրված այդ կեանքը, որի բաղդաւորութիւնը վերջանում է մահվան տանջանքներով։

Այդպիսի մարդիկ մեռնում են, անիծելով Աստուծուն և հրաժարվում են նրանից։ Այդ մարդիկ նմանում են առաջին որդուն։

Ուրիշները տեսնում են կեանքի նպատակը մարդուս ինքնաճանաչութեան և ինքնակատարելութեան մէջ, և նրանք իրանց բոլոր ույժը նուիրում են այն բանին, որպէսզի նախապատրաստեն իրանց համար աւելի նոր, լաւագոյն կեանք, բայց, կատարելագործելով երկրայինը, նրանք կորցնում են և հեռանում նրանից։

Վերջապէս, երրորդ տեսակի մարդիկ էլ ասում են. «Այն բոլորը ինչ որ մենք գիտենք Աստուծոյ մասին, այդ այն է, որ նա մարդկանց բարութիւն է անում և հրամայում է նոյնն էլ անել ուրիշների վերաբերմամբ»։

Այդպէս ուրեմն, մենք էլ հետևենք Նրա օրինակին և բարութիւն անենք մեր մերձաւորներին։

Եւ հէնց որ նրանք յանգում են այդպիսի մի մտքի, նրանց մօտ է իջնում Աստուած և ասում. «Ահա այն, ինչ որ Ես ուզում էի ձեզանից։ Վարվեցէք դուք էլ այնպէս, ինչպէս որ վարվում եմ Ես և դուք էլ կապրէք այնպէս, ինչպէս որ ապրում եմ Ես»։

Լ. Դանիէլեան

◆ Կովկասի Փոխարքան թոյլ տուեց Թիֆլիսի Արքունական թատրոնի օպերային խմբի մէջ գտնուող հրէաներին ապրել Թիֆլիսում մինչև սէզոնի վերջը, որովհետև պայմանագրով կապված են խմբի հետ։ Սէզոնը վերջանալուց յետոյ հրէայ երգիչները մեկնելու են անմիջապէս։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը ոստիկանութեան պաշտօնեաների ուշադրութիւնն է հրաւիրում դարձնել, որ նրանք պարտաւոր են թոյլ չը տալ բեռնակիր սայլերին ընթանալ էլեկտրաքարշի գծերի վրայով։

◆ Վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութիւնը Մեսխիի յոբելեանի առիթով մատուցելու է ոսկեայ և շնորհաւորելու է տաղանդաւոր դերասանին։

◆ „Закавказье“ թերթի խմբագրութիւնը յայտնում է, թէ սուտ են այն լուրերը՝ իբր յիշեալ թերթը մտադիր է միանալ „Зак. Рѣчь“-ի հետ։

◆ Սալլատակի բաղաքի բոլոր առևտրական հաստատութիւններն ու կրպակները, որոնք գտնւում են իշխան Մուխրանսկու տանը, մտադրութիւն կայ քանդել և այդ տեղում հիմնել պասաժ, Մանթաշեանի պասաժի նման։

◆ Ժողովրդական Տան բոլոր սեկցիաների կենտրոնական խորհուրդը իր վերջին նիստում որոշել է մասնակցել Մեսխիի 30-ամեայ յոբելեանին։

◆ Օդագնաց Վասիլիէվը դեկտ. 12-ին աջող թռիչք է կատարել Գորիում։ Դեկտ. 19-ին Վասիլիէվը թռչելու է Քութայիսում։

◆ Բագւում ժանտախտի կասկածելի նշաններով հիւանդացած Պօղոս Յարութիւնեանին ենթարկելով բժշկական քննութեան, պարզվեց որ բարեբաղդաբար նրա հիւանդութիւնը ժանտախտ չէ։ Թէև Բագւում այժմ ժանտախտ չը կայ, բայց և այնպէս պատշաճ գործադիր մարմինները բաւական եռանդով աշխատում են։

◆ Ճիաթուրայի վրայ դրամատիկական ընկերութիւնը վճռել է Ճիաթուրայում կազմակերպել յոբելեանական ներկայացում Մեսխիի համար։

◆ Երևանի նահանգապետը թոյլ է տուել Երևանի օգտակար գիտելիքներ տարածող ընկերութեան հրատարակել հայերէն, ռուսերէն և թուրքերէն մի լրագիր «Эриванскій Вѣстникъ», անունով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Եւպատորիա, 15 նոյեմբերի

Կարդալով «Մշակի» № 177-ում տեղիս ծխատէր Ս. ք. Իսկանդարեանի յօդուածը տեղիս հայոց դպրոցի և հայոց լեզուի մասին, նոյնպէս կարդալով տեղիս հայոց լեզուի դասատու Պետրոս Թումանեանի պատասխան յօդուածը «Մշակ» № 223-ում և նպատակ չունենալով ոչ ոքի պաշտպանել, սրանով խնդրում ենք հնարաւորութիւն տաք մեզ թերթիդ միջոցով ճշմարտութիւնն յայտնելու, մանաւանդ ցաւելով պէտք ասենք, որ Թումանեանը հարցից շեղվելով իր յօդուածում աշխատում է հասարակական հարցը փոքրացնելով, անձնականի վերածել և վիրաւորել, նոյնիսկ թոյլ տալ իրան, փաստերն աղաւաղելու։ Թողնում ենք անաչառ ընթերցողին իմանալու, թէ ինչ դրութեան մէջն էր դպրոցի ուսումնական մասը նախքան ք. Իսկանդարեանը դպրոցը ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէր։ Եւ առաջնորդվելով այն սկզբունքով, որ «եթէ մէկի լաւ գործը չը գիտենք գնահատել, գոնէ չը վիրաւորենք», Թումանեանը գրում է. «Նա... (Իսկեանդարեանը) բռնի կերպով ձգտեց մեր տեղական դպրոցի աւագ-ուսուցիչը լինել»... «տէրտէրը համարեա անգործ մանգալով ռոճիկ է ստանում». Թէ ոքքան և ինչ ատտիճան փաստերն աղաւաղում է Թումանեանը ցոյց կը տայ հետևեալը։ Իսկանդարեան քահանան Եւպատորիա եկած օրից նկատեց, որ հայոց լեզուն առհասարակ ամեն տեղ մոռացութեան է տուած և որպէս հայլեզուի նախանձախնդիր, տաք կերպով սկսեց աշխատել և մասամբ նպատակին հասաւ. օրինակ՝ պետական դատարաններում և ատեաններում հայ մարդուն երդուեցնում էր ռուսաց լեզուով ռուս քահանան. բայց շնորհիւ քահանայի ջանքերի, արդէն հայոց լեզուով ենք երդվում և հայ քահանայով։ Ռուսաց գիմնազիայում և քաղաքային դպրոցում հայ աշակերտները հայերէն և կրօն չէին սովորում. քահանան բաւական դժուարութիւններով կարողացաւ իրաւունք ձեռք բերել և ահա երկրորդ տարին է, որ դասաւանդում է գիմնազիայում շաբաթական 4 դաս։ Իսկ քաղաքային դպ. շաբ. 2 դաս, որոնց համար ոչ ոքից չէ վարձատրվում։ Իսկ հայոց դպրոցում կրօն է դասաւանդում շաբ. 6 դաս։ Ուրեմն ընդամենը շաբ. 12 դաս (չեմ թւում քահանայագործութիւնը). այս այսպէս լինելուց յետոյ, թողնում ենք ընթերցողին դատելու, թէ զանազան հեռաւորութեան վրա գտնված դպրոցներում շաբաթական 12 դաս ունեցող քահանան կարող է (եթէ ինքն ուզենայ նոյնիսկ) և հնարաւոր է, որ հայոց մի դպրոցի աւագ ուսուցիչ միայ միայն, և երկրորդ կարելի է այդպիսի մի մարդու անգործ անուանել...։ Բաւական համարելով առ այժմ այսքանը, կրկնում ենք՝ խնայեցէք գոնէ մամուլի էջերը և սկզբունքային խնդիրը անձնականի մեջ վերածի, փաստերն աղաւաղելով։ Հարցը ռուսախօսհայ անուն կրող դպրոցի մասին էր։

Գ. Մանուկեան, Յ. Մելքոնեան, Գ. Պալաճեան, Մ. Քօչոյեան, Ա. Շէքէրեան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱԳԾԱՅԻՆ ՊԼԱՆՆԵՐԸ

«Kölnische Zeitung» լրագրի տուած տեղեկութեան համաձայն, սենատի վերջին նիստերից մէկում մեծ վէզիրը յայտնեց կառավարութեան դիտաւորութիւնները Փոքր Ասիայի հիւսիս-արևելեան մասում երկաթուղագծեր անցկացնելու մասին։ Իր ժամանակին մեր դիպլօմատիային աջողվեց Աբդիւլ Համիդից առանձնեալ իրաւունք ստանալ Ռուսաստանի համար՝ երկրի այդ մասում երկաթուղագծեր կառուցանելու և նրանց շահագործելու նպատակով։

Այդ համաձայնութիւնը, որ ուղղված է մի որևէ ուրիշ երրորդ պետութեանը կօնցէսսիա տալու դէմ, արգելք չէ լինում Թիւրքիային, Հակկը փաշայի ասելով, երկաթուղիներ շինել իրա հաշւով։ Այդ բանին էլ նա վճռել է ձեռնամուխ լինել։ Արդէն յատկացված են միջոցներ Սամսօն-Սվազ տանող երկաթուղագծի մի քանի մասերի կառուցման համար։

Փոքր Ասիայի հիւսիս-արևելեան մասում երկաթուղիներ կառուցանելու դիտաւորութիւնների նշանակութեան մասին պարզ գաղափար է տալիս Թիւրքական հասարակական աշխատանքների նախկին մինիստր Նորատունկեանի դեռ և անցեալ 1909 թւի ամառը հրատարակած «Հասարակական աշխատանքների մինիստրութեան ծրագիրը» վերնագրով գիրքը։ Գերմանացի յայտնի հրապարակախօս Պ. Րօրբախը, որ յօդուած էր նուիրել այդ գրքի վերլուծութեանը «Preussische Sahrbücher» թերթի վերջին համարում, ի միջի այլոց մատնանիշ է անում առաջին հերթում կառուցանելու երկաթուղագծերի թւում հետևեալ նեղագիծ ճանապարհները՝ Սամսօն-Սվազ, Սվազ-Էրզրում և Սարըկիլ-Դիարբէքիր։ Կապելով նրանց Անգօրա-Սվազ գծի հետ, որի կառուցումը նոյնպէս շտապողական է ճանաչված, Րօրբախը տեսնում է Թիւրքիայի այդ ծրագրի մէջ ձգտումն անմիջապէս ստեղծելու իր համար ռազմական ճանապարհներ դէպի ռուսական և պարսկական սահմանները։ Արդարև, Անգօրան արդէն միացված է գոյութիւն ունեցող գծերով Կ. Պօլսի հետ, այնպէս որ ընդհանուր առմամբ ստեղծվում է ռազմական ճանապարհ Կ. Պօլսի և Էրզրումի միջև, իսկ Սվազ-Սամսօն տանող գիծը միացնում է այդ ճանապարհը Սև-ծովի Թիւրքական ափերի գլխաւոր նաւահանգիստների հետ։ Սարըկիլ-Դիարբէքիր գծի կոչումն է ապահովել հարաւային Հայաստանի և Քիւրդստանի ռազմական տեսակէտից անչափ կարևորութիւն ունեցող մասերի հետ ունեցած հաղորդակցութիւնը։ Այդ ճանապարհները 1909 թւի ծրագրում առանձին կատէգորիայի է վերածված, «à entreprendre immediatement», «անյապաղ կառուցման» կատէգօրիայի։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 9 դեկտեմբերի

«Մշակի» ընթերցողներին յայտնի Ղարադաղի անողոք բռնի Ռեհիմ-խանը ձեռք չէ քաշում Քէյվանի մահալի հայ ժողովրդի գլխին սարսափներ ու չարիքներ թափելուց։ Թէպէտ և Թաւրիզի կառավարութիւնից որոշվել է, որ այդ գիւղերի տուրքերը հաւաքվեն ու յանձնվեն կառավարութեան, սակայն բարբարոս Ռեհիմը՝ 40 ձիաւորներով սպառնում է հայերին, որ իրան տան գիւղերի մալիյաթը (տուրք)։ Բարեբաղդաբար այս անգամ հայերի կողմից պատահեց զինված պաշտպանութեան և չը համարձակեց մտնել գիւղերը տեղացի հայ քաջերի երկիւղից։ Հայերը 4 օր առաջ մալիյաթի փողերը անվտանգ բերին ու յանձնեցին կառավարութեան։ Երկիրը առ այժմ անպաշտպան է և յոյս կայ, որ կառավարութիւնը ուղարկէ զինուորական ույժ։

Ռեհիմ-խանը անցած տարվայ անցքերի ժամանակ 15,000 թումանի յանիրաւի փողեր էր առել այդ վիճակի հայերից և Թաւրիզում վճռվեց, որ առնվի նոյն գումարը Ռեհիմ-խանից և տրվի կողոպտված հայերին։ Այս անգամ բողոքելու են գեներալ նահանգապետին, որ բերել տայ Թաւրիզ և յետ ստանայ նրանից հայերից կողոպտած 15,000 թումանի պատկանելի գումարը։ Կը յաջողէ՞ նահանգապետն այդ քայլն անել և բաւարարութիւն տալ հայերին թէ՞ ոչ, աւելի կուղենանք գրել «Մշակին»։

Ցաւալի լուրեր են պատում, որ տխրահռչակ Րահիմ խանը վերադարձել է Ղարադաղ, իր սեփական կալուածքը, և բանակցութիւններ է սկսել Մուխբիր-ուս-Սալթանէի հետ։ «Երբեմն միապետութեան էի ծառայում, ասում է Րահիմ խանը, հիմա էլ սահմանադրութեան կը ծառայեմ»։ Թէ ինչ կը լինի բանակցութեան հետևանքը, կը հաղորդեմ իր հերթին։

Հ.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

13 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական Դուման, իր նիստում մերժելով բոլոր ուղղումները, առևտրական հաստատութիւնների նորմալ հանգստի օրէնագծի 9-րդ յօդուածի վերաբերութեամբ, 136 ձայնով ընդդէմ 84-ի, ընդունեց հետևեալը.—առևտուրն ու պաշտամունքները 1-ին յօդուածում յիշատակված հաստատութիւններում չեն կատարվում բոլորովին կիրակի օրերը, Հոգեգալստեան, Ծննդեան և Զատկի երկրորդ օրերը, Նոր-Տարուն և գիւղացիների ճորտութիւնից ազատագրվելու օրը։

Խոլերայով հիւանդ մնում են չորս հոգի։

Եգիպտոսի ծովային սանիտարական կարանտինային խորհուրդը, ի նկատի ունենալով Ջեդդայում տեղի ունեցած ժանտախտի դէպքը, յայտարարեց մահմէդական ուխտաւորների վերադարձ շարժումը անբարեաջող։ Ծիցիկար-Բլագօվէշչենսկի ճանապարհի վրա պատահած ժանտախտի դէպքերի պատճառով, հակաժանտախտային յանձնաժողովը թոյլ տուեց Պրիամուրի գեներալ-նահանգապետին, չէզոքացնել Ամուրի ափը 50 վերստ վերևից ու ներքևից, սկսելով Բլագօվէշչենսկից, հաստատել նաև բժշկաթոյլատրիչ կայան։

Գատչինայի աէրօդրօմում օդագնաց Կուզմինսկին Բլերիօյի նոր ռուսական մօնօպլանով 10 րօպէում կատարեց երկու թռիչք։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Կօլդէնում կասկածելի նշաններով հիւանդացան 4, մեռաւ 1 մարդ. Կալբախում մեռել է մինը։

ԵԱՐՕՍԼԱՎԼ։ Ի յաւերժացումն գիւղացիների ազատագրութեան, նահանգական զեմստվային ժողովը որոշեց բանալ ուսուցչական սեմինարիա։

ՄԻՆՍԿ։ Վարշավա—Մինսկ շրջատեղում յափշտակել են վագոնից 21 արժէքաւոր փաթեթներ։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի ևերակի օրերից

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկ սհատ.։

Վճարը 50 կ.։ Ջրաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—135

Բ Ժ Ի Շ Կ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։

Ընդունելութիւնը ամեն օր { 12½—2 ժ. ցերեկվա; 5—7 ժ. երեկոյեան; Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ց.

Հասցէն { Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33. Сололаки, уголъ Бебутовской и Паскевича, 32.

(Հ. ու. Կ.) 1134. 100—46

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՊԱԼՈՎ ՏԱԼԻՍ ԵՄ

Մ Ի Հ Ո Ղ Ա Մ Ա Ս

որ գտնվում է Թիֆլիս քաղաքի սահմաններում, 5 դեսեատին տարածութեամբ, ոռոգման ջրով, հին այգիով և շինութիւններով։ Հողամասն ընկած է հարթավայր տեղում, պիտանի է մրգատու ծառեր տնկելու, բանջարաբուծութեան, ջերմոցանոցի, մեղուանոցի, թռչուններ պահելու համար և այլն։ Պայմանների մասին տեղեկանալ՝ Եւլիզավէտինսկայա փող. № 94, բնակարան գիւղատնտես Տիմօֆէևի։

(օ. մ.) 1370. 3—3

Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами—Тифлисъ, Баку, Батумъ.

(Հ.) 1346. 4—2

Ցանկանում եմ գնել

Թուրքերէն, պարսկերէն, վրացերէն և հայերէն

◆ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐ-ԳՐՔԵՐ ◆

)— Ն ա և —(

◆ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՆԿԱՐՆԵՐ։ ◆

Մկրտիչ Աղամեանց

(Կ.Հ.Հ.) 1381. 3—2

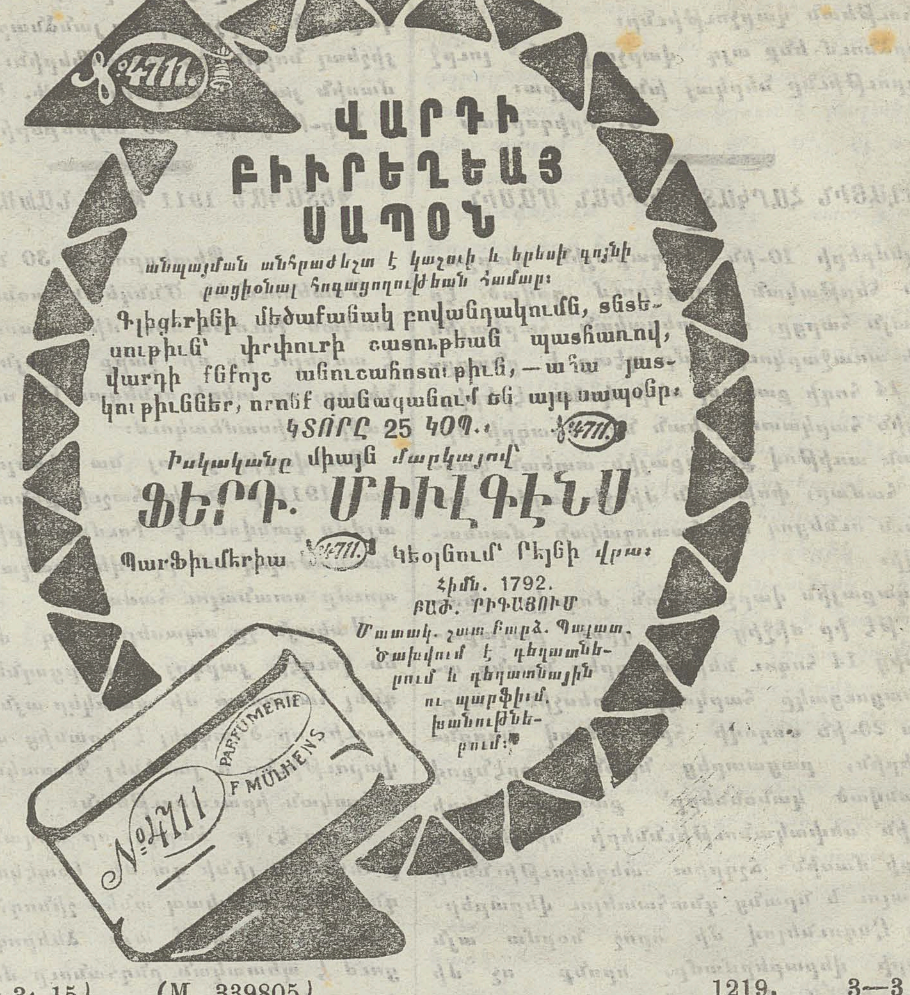

(23, դ.3, 15) (M. 339805) 1219. 3—3

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Առաջիկայ 1911 թւականի

II ՏԱՐԻ **ԱՐՕՐ** II ՏԱՐԻ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿ. ԵՒ ԽԱՂԱՂԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

«ԱՐՕՐԸ» հրատարակվելու է Թիֆլիսում, խմբագրութեամբ Հ. Առաքելեանի և աշխատակցութեամբ ռուսահայ, թիւրքահայ և պարսկահայ գրողների։

«Արօրին» աշխատակցելու են՝

Ա. Ալպօյաճեան, Ա. Աթանասեան, բժշկ. Աղասարեան Բ., Ատրուշան, բժշկ. Արծրունի Վ., Առաքելեան Արշակ, Աթաբէկեան Մ., Բարգէն եպիսկոպոս Կիւլէսէրեան, Բաշալեան Լեոն, Բաշինջաղեան Գ., Բաբայեան Խ., Գասպարեան Յարութիւն, դօքտօր Գրէնֆիլդ Ջէմս, Յ. Գենջեան, Դանիէլեան Լ., Դր. Դուբերնատիս Անջելօ, սենատոր (իտալական պրօֆ.), Եգեկեան Ա., Եսայեան Ս., Զաքարեան Պետրոս, Էմմանուէլ ք. Նազարեան, Թէքէեան Վ., բժշկ. Թիրեաքեան Յարութիւն խան, Խան-Ազատ Ռ., Խուբլիդ, Կալխաս, Կրասիլնիկեան Կ., Ղուլեան Ա., Մալխասեան Ս., Մալխազեան Ա., Մաքլէր Ֆ. (ֆրանսիացի հայագէտ), Մեսրոպ ք. Մելեան, Յարութիւնեան Ի., Նաթանեան Միք., Նազարէթեան Ա., Նամալեան, բժշկ. Շահբազեան Ա., բժշկ. Շխեան Ա., Շահրիար, Չալխուշեան Գ., Չախմախսազեան Յ., Սարուխան Ա., Սուրխաթեան, Սամուէլեան Խ., Սպէնդիարեան Յ., պրօֆէսօր Վեսելօվսկի Ի., Տէր-Մինասեան Երուանդ, Րօֆֆօր Սա., Քալանթար Ա.։

«ԱՐՕՐԸ» ձգտելու է դառնալ հանրամատչելի, ժողովրդական ամսագիր ամենքի համար, տալ հայ ժողովրդին առողջ, թարմ, մտաւոր և հոգևոր սնունդ, դիտել հայկական իրականութիւնը և առանց հաշտվելու նրա հետ, անդադար պայքարել, կռուել գիտութեան և գեղարուեստի միջոցով ստորնութեան, աղտեղութեան հետ, որոնցով այսօր համակված է հայկական կեանքը։ Վերածնութիւն հայկական կեանքի, մտաւոր և բարոյական—ահա «ԱՐՕՐԻ» ձգտումներից մինը։ Ժողովրդականացումն գիտութեան—ահա «ԱՐՕՐԻ» մի այլ ձգտումը. սերմանումն հայ ժողովրդի մէջ համամարդկային գաղափարների, խաղաղասիրութեան, եղբայրական և մարդկային համերաշխութեան—ահա «ԱՐՕՐԻ» երրորդ ձգտումը։

«Ա ր օ ր ը» տպագրելու է ամեն մի համարում գոնէ երկու ամբողջական յօդուածներ՝ գլխաւորապէս կենսագրական և գիտական բովանդակութեամբ, որոնցից բաժանորդները կարողանան կազմել առանձին բրօշիւրներ և այդպիսով տարվայ ընթացքում ունենան գոնէ

24 ՀԱՏ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ։

Կամենալով հնարաւորութիւն տալ Թիւրքահայ և Արևմտեան հայ գրողներին մասնակցել «Ա ր օ ր ի ն» և դրանով գրական և մտաւոր սերտ յարաբերութիւններ ստեղծել արևելեան և արևմտեան հայ գրական գործիչների միջև, «Ա ր օ ր ը» հրատարակվելու է հայկական հին, այն է ընդհանուրից ընդունված ուղղագրութեամբ։ Սակայն նրա էջերը բաց են լինելու և վ-ի ուղղագրութիւն քարոզողների առաջ։

«Ա ր օ ր ը» աշխատելու է ասպարէզ քաշել երիտասարդ, թարմ, սկսնակ ույժերը և ղեկավարել նրանց գրական գործունէութիւնը։

«Արօրի» բաժանորդագինն է «Մշակի» բաժանորդների համար 4 ր., ոչ-բաժանորդները վճարում են 2 ր. աւելի։

Եւրօպա 20 ֆրանկ, «Մշակի» բաժանորդների համար 16 ֆրանկ։

Դրամ և թղթակցութիւն ուղարկել այս հասցէով՝

Тифлисъ, редакція журнала «АРОРЪ».

Tiflis, Rédaction du la Revue arménienne «Aror».

Թիֆլիս, «Արօր» ամսագրի խմբագրութիւն։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Թարգմանված են և շուտով լոյս կը տեսնեն

Լ. Ն. ՏՕԼՍՏՕՅԻ

ա) «Ինչու համար»,

բ) «Քոյրերը»,

գ) «Ասորական Ասսարխադօն թագաւորը» պատմուածքները։

„Գուտտենբերգ“

Գրավաճառանոցում վաճառվում են.

Աւետարան ճաշու շքեղ կազմով 3 ր.

Եղիշէ, Վարդանանց պատմութիւն, թարգ. Գիւտ ա.-ք. Աղանեանցի 75 կ.

Մանկական լօտօ, թւաբանական խնդիրներով 1 ր.

Պատարագի երգեցողութ. Շ. Սիմոնի 15 կ.

Լ. Տօլստօյի կենսագրական ակնարկ, Ջ. Տէր-Գրիգորեանի 10 կ.

Կարապետ վարդ. Շահնազարեան, կենս. ակն., Կ. Կոստանեանի 20 կ.

Աստուծոյ տունը Խ. Գրուզեանի 25 կ.

Այսօր տօն է ծննդեան աւետիս (մի թերթի վրա) 10 կ.

Ընթերցուածս ի Դանիէլէ մարգարէէ (մի թերթի վրա) 20 կ.

Մանկական պարտէզ, իշխ. Արղութեանի կազմած 3 ր.

Այբուբէն կուբիկների վրա 1 ր. 50 կ.

Մանկական լօտօ, հայերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն և վրացերէն 1 ր.

Պատկերաւոր այբուբէն, կտրտված և կաղօնների վրա կպցրած 1 ր.

Տէրն ու ծառան, Տօլստօյի, թարգմ. Ռ. Խան-Ազատի 20 կ.

Զարզարի քնարը Գ. ք. Գրիգորեանի 50 կ.

Աստուած բնութեան մէջ » 10 կ.

Սոխակ Հայաստանի, » 1 ր. 20 կ.

Մատթէոս Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, համառօտ կենսագրութիւն պատկերով, կազմեց Շիրվանզադէ 15 կ.

Պատկեր Հոգի Հայաստանի, Վարդանեանի 1 ր.

Դիմել՝ Тифлисъ. Маг. „Гуттенбергъ“, Г. И. Галустяну.

Լոյս տեսան հայերէն թարգմանութեամբ Լ. Ն. ՏՕԼՍՏՕՅԻ խմբագրութեամբ կազմված հետևեալ գրքոյկները,

հ ր ա տ ա ր ա կ ու թ ի ւ ն

«ԱՐՕՐ» ամսագրի.

1) «ԿՕՆՖՈՒՑԻՈՍ, չինական իմաստունը»։ գինն է 7 կոպ.

2) «ՄԱՀՕՄԷՏԻ, արաբական մարգարէի, ասացուածները» գինն է 5 կոպ.

Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցին և «ԱՐՕՐԻ» խմբագրութեան։

(օ. մ.) 5—3

Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами—Тифлисъ, Баку, Батумъ.

(15, 30) 975. 0—10

ՏԱՆՏԻԿԻՆՆԵՐ!!

ՁԵՌՔԻ ԱՊԱՐԱՏ

ԼՈՒԱՑԱՐԱՐ-ԱՄԵՐԻԿ. «ԿՈԼՈՒՄԲ»

Լուանում է ամեն տես. սպիտակեղ. օդով, մի ժամում, 200 հատից աւելի, մաքուր և հեշտ։ Մեծութիւնը մի արշինից պակաս։ Իւրաքանչ. տան համար անհրաժեշտ։ Խոշոր տնտես. ժամանակի, դրամի և աշխատ.։ Ուղարկ. ենք պօստ., վերադիր վճ.։ Գինը ճանապարհածախքով հանդերձ, արկղում, 4 ր. 50 կ.։ Սիբիր՝ 5 ր. 50 կ., 3 հատը 12 ր.։ ՁՐԻ կցում ենք իւրաքանչ. ապպարատին մի ձեռնարկ։ Չը հաւանած դէպքում փողն ամբողջովին վերադարձնում ենք։ Միլիօնաւոր շնորհակալ. Ռուսաստ. ամեն ծայրերից։ Հասցէն՝ г. ЛОДЗЬ, Торг. Дому ЛЬВА РУБАШКИНА. 354.

(Հ.) (В. 80805) 1216. 21—7

Типографія „ЭКОНОМІЯ“, Большая-Ванкская № 3.